

**PROGRAM
INICIATIVE ZA
DEMOKRATIČNI
SOCIALIZEM**

Kazalo

Preambula: Zakaj demokratični socializem	1
Uvod: Preporod leveice	4
Kapitalizem danes: od »zlate dobe« do neoliberalnega obrata	6
Kriza evropskih integracij	12
Kriza v Sloveniji	20
K socialističnim razvojnim politikam	29
1. Gospodarstvo	30
1.1 Reševanje podjetij in razširitev državne lastnine	
1.2 Demokratizacija upravljanja podjetij	
1.3 Demokratizacija investicijske politike in bank	
1.4 Industrijska politika in koordinacija gospodarstva	
1.5 Polna zaposlenost in kakovost zaposlitev	
2. Finance	36
2.1 Konec varčevanja	
2.2 Rešitev problema dolga	
3. Socialna država	40
3.1 Zdravstvo	
3.2 Izobraževanje	
3.3 Socialno varstvo in socialno delo	
3.4 Socialni prejemki	
3.5 Sistem davkov in prispevkov	
4. Okoljska preobrazba	50
4.1 Prehod v nizkoogljično družbo	
4.2 Pravična obdavčitev onesnaževalcev	
4.3 Preusmeritev v trajnostno kmetovanje	
4.4 Učinkovit in dostopen javni promet	
4.5 Okrepitev zaščite in trajne rabe naravnih površin in ekosistemov	

5.	Ustavimo Evropo dveh hitrosti	56
5.1	Pomoč Evropske centralne banke (ECB) in Evropskega mehanizma za stabilnost (ESM) državam članicam	
5.2	Evropski investicijski program	
5.3	Demokratizacija Evropske unije	
	Skupni boj za drugačno družbo: čas je za socializem	63

Preambula: Zakaj demokratični socializem?

Drugačna prihodnost ni samo mogoča, temveč je nujna! To je prihodnost, v kateri človeška življenja ne bodo sredstva za povečevanje gospodarske dejavnosti, ampak bo gospodarska dejavnost sredstvo za povečevanje kakovosti življenja vseh prebivalcev in prebivalcev našega planeta. Prihodnost, v kateri ljudje ne bodo vrednoteni po tem, za koliko zmorejo povečati bogastvo najbogatejših, ampak po svojem prispevku k zadovoljevanju družbenih potreb. Prihodnost, v kateri bo človeška dejavnost upoštevala omejitve naravnega okolja in zanamcem zapustila planet, na katerem bo kakovostno življenje še mogoče. Razvoj znanosti in izobraževanja že danes ponuja tehnološke možnosti za izničenje revščine, krajšanje delovnega časa in sonaravni razvoj. Toda te tehnološke možnosti bodo ostale zgolj možnosti, dokler se bodo družbene moči izčrpavale v medsebojnem konkurenčnem boju in ostale podrejene slepemu diktatu povečevanja profita ter dokler bo odločanje o prihodnosti ostajalo v rokah ozkega kroga ekonomskih in političnih elit.

Čas je, da zgradimo sistem, ki bo temeljil na sodelovanju, solidarnosti, spoštovanju dostojanstva vsake posameznice in posameznika, sistem, ki bo vsem omogočil, da razvijejo svoje potencialne in odločajo o svoji prihodnosti. Tega ni mogoče doseči z administrativnim planiranjem v gospodarstvu in z enostrankarskim parlamentarizmom, ampak le z vsesplošno demokratizacijo celotne družbe, vse od vodenja podjetij in organizacij do koordinacije družbenih sistemov, vse od razpolaganja z družbenimi in naravnimi viri do upravljanja državnih zadev. Cilj tega demokratičnega gibanja je izgradnja institucij, ki ne bodo nikoli več mogle služiti izkoriščanju, zatiranju in odtrajanju na rob, temveč bodo delovale po načelih

delavskega upravljanja, demokratičnega planiranja in neposredne demokracije. Cilj je iznajdba socializma za 21. stoletje.

Namen Iniciative za demokratični socializem je povezovanje vseh progresivnih in izkoriščanih skupin družbe v skupnem boju za socialistično družbo tako v Sloveniji kakor drugod po svetu. V stranko smo se preoblikovali zato, da bi vzpostavljali pogoje za temeljno preobrnitev razmerja razrednih sil. V družbi, ki ji vlada diktatura kapitala, je treba povezati vse izkoriščane družbene razrede in zgraditi združeno fronto, ki bo v svojem boju imela tudi močno institucionalno oporo. Dolgi pohod skozi institucije za demokratične socialiste pomeni predvsem temeljito demokratizacijo teh institucij, ki morajo začeti služiti delovnim ljudem, ne pa interesom kapitala. Socialistična stranka je le eno izmed orodij v tem boju, vendar hkrati pomembno in neprecenljivo orožje, organizacija, ki lahko s svojo organiziranostjo kar najučinkoviteje izraža socialistično politiko.

V Iniciativi za demokratični socializem se borimo za:

DELAVSKO UPRAVLJANJE V PODJETJIH in uvajanje oblik ekonomske demokracije, kot so skupno lastništvo zaposlenih, so- in samoupravljanje ter zadružništvo;

DEMOKRATIČNO PLANIRANJE, odpravljanje trga in konkurence kot družbenih mehanizmov, ki v kapitalizmu povzročajo nenehne krize, ter vzpostavljanje alternativnih načinov koordinacije proizvodnje in delitve dobrin, kot sta sodelovanje med proizvodnimi enotami namesto konkurence in demokratično planiranje namesto slepe tržne proizvodnje;

DEMOKRATIZACIJO POLITIČNEGA SISTEMA z oblikovanjem in uvajanjem novih oblik sodelovanja skupnosti pri soodločanju o javnih zadevah, kot so participativni proračun, neposredna demokracija na lokalni ravni (z zbori

občanov in javnimi skupščinami) in nadomeščanje predstavnškega sistema z neposredno udeležbo v soodločanju in delegatskim sistemom;

OKOLJSKO TRANSFORMACIJO, ki bo potekala prek načrtovanja obsega gospodarstva v skladu z nosilnimi in regeneracijskimi sposobnostmi okolja ter težila k vzdržni oziroma ravnovesni gospodarski rasti, utemeljeni na prerazporeditvi že obstoječega bogastva ob hkratni vpeljavi do okolja prijaznih tehnologij;

ODPRAVLJANJE VSEH OBLIK PODREJANJA IN IZKORIŠČANJA, tako razrednih razlik med delavci in upravljavci kapitala kakor vseh drugih oblik neenakosti in podrejanja na družbeni ravni, zlasti diskriminacije na podlagi rase, spola, spolne usmerjenosti, nacionalne oziroma etnične pripadnosti in hendikepa.

Uvod: Preporod levice

Ob izbruhu velike recesije se je za trenutek zdelo, da je kapitalizem na kolenih. Drug za drugim so padali finančni kolosi. Mešetarji z milijardami človeških življenj, dotlej nesporni vladarji sveta, so prestrašeno zrlj v prepad, na robu katerega so stali. Sklonjenih glav so stopili iz svojih steklenih palač in s tresočim glasom moledovali predstavnike ljudstev za pomoč. Ti so – številni prvič v dolgih političnih karierah – živo občutili trpljenje drugega. Sočutje jih je žgalo v srce, spomnili so se pomena že zdavnaj pozabljene besede *solidarnost*, padlim kolosom so podali roke in te roke so nosile denar. Najprej desetine, nato stotine, nato tisoči milijard dolarjev in evrov so stekli po žilah finančnih metropol. Tekli so iz bolnišnic, šol in univerz, potočki, ki so se zlivali v mogočno reko. Smrtna bledica je zapustila lica kapitala, vstal je k novemu življenju in glasno zahteval: Še!

Trenutek, ki je na videz odprl zgodovinsko možnost temeljiten družbenih sprememb, je hitro minil. Zasebni dolg kapitala je postal javni dolg, države so začele moledovati finančne institucije, ki so jim bile poprej tako širokogrudno priskočile na pomoč, da jim vendarle odobrijo še eno posojilo. Vendar je odgovor finančnih trgov venomer enak: Še! Po Grčiji: Še! Po Irski: Še! Po Španiji: Še! En sam trenutek po tem, ko so obstoječe socialdemokratske politične sile zmagoslavno razglasile zgodovinski preobrat, ko naj bi zlom globalnega finančnega sistema dokončno razgalil pomanjkljivosti nereguliranega kapitalizma, so se bile prisiljene soočiti s kruto resničnostjo. Nenasitnemu apetitu kapitala je samoomejevanje tuje. Moralne apele, obupane prošnje, medle poskuse politične regulacije, vse pometa ob stran na poti do večnega Še. Sodobna socialdemokracija stoji razgaljena kot le ena

od mnogih mask kapitala, zavržena v trenutku, ko je preživela svojo uporabnost.

Vse jasneje se izrisuje trenutek, v katerem bo prihodnost – z besedami Rose Luxemburg – »socializem ali barbarstvo«. Nasproti hladnemu nasilju evrobirokracije in ulični brutalnosti ter vse močnejšim političnim organizacijam neonacistov se prebujajo množice, ki si znova drznejše stopiti v boj za prihodnost onkraj izkoriščanja, periodičnih kriz, podrejanja diktatom večne akumulacije kapitala in neznesnega izčrpanja naravnih virov. Čeprav šibki in zlahka poraženi, so izbruhi nezadovoljstva v obliki arabske pomladi, Occupy Wall Street, Indignados in 15o jasno pokazali neizčrpano zmožnost ljudskih množic za upor, samoorganizacijo in solidarnost. Ti izbruhi ob odsotnosti trajnejše strukture, ki bi mogla spontane impulze poenotiti v učinkovito politično silo, ostajajo fragmentarni in nezmožni resničnih sistemskih sprememb. Na drugi strani se obstoječe organizacije leveice spopadajo z okostenelimi strukturami, ki so zgubile živi stik z družbenimi boji. Sindikati, zdesetkani v desetletjih neoliberalne ofenzive, so zmožni komaj kaj več kot le simboličnega upora.

Vseh teh različnih in razpršenih bojov ni mogoče zajeti pod enovito taktiko. Radikalna sila, ki se bo zmožna upreti diktaturi kapitala, lahko nastane le iz povezanega in usklajenega delovanja na vseh ravneh. Ne moremo pristajati niti na spontano, lokalno samoorganizacijo, ki nikoli ne preraste omejenih okvirov, niti na zaprtost v institucije, odtujene od resničnih interesov ljudi.

Zato program, ki je pred vami, ni seznam obljub, za katere bi si domišljali, da jih lahko izpolnimo z zadostnim številom glasov na volitvah. Naš cilj niso spremembe zakonodaje, temveč sprememba družbenopolitičnega sistema. Takšno spremembo pa lahko doseže le široko, vključujoče in demokratično družbeno gibanje, ki ne pristaja na kozmetične popravke obstoječega sistema, ampak je pripravljeno na dolgotrajen boj za boljšo prihodnost.

Kapitalizem danes: od »zlate dobe« do neoliberalnega obrata

Obdobje od konca druge svetovne do sedemdesetih let se je v kolektivni spomin vtisnilo kot zlata doba kapitalizma. Tedaj so kapitalistične države razvitega Zahoda dosegale izjemno visoke stopnje gospodarske rasti, ki jih je spremljal znaten dvig življenjskega standarda prebivalstva. Zdelo se je, da je kapitalizem po nemirnem obdobju, ki so ga zaznamovale velika recesija in svetovni vojni, končno našel magično formulo za pomiritev razrednih nasprotij. Kapitalisti so bili pri kopičenju dobičkov uspešnejši kot kadar koli prej, dobro organizirano delavstvo pa je prvič v zgodovini uživalo sadove polne zaposlenosti in javnih storitev socialne države. Ekonomsko in socialno stanje delovnih ljudi je bilo v primerjavi z današnjim vsekakor dobro, a vse prej kot idilično. Delavstvo je bilo razmeroma visoke socialne varnosti deležno le za ceno podreditve tovarniški disciplini v sferi produkcije, kjer je bilo obsojeno na izvrševanje diktatov menedžmenta in na duhamorno delo za tekočim trakom. Poleg tega je bila socialna država geografsko omejena na države iz središča svetovnega kapitalističnega sistema, katerih razvitost je bila pogosto pogojena z nerazvitostjo držav z obrobja.

Toda že proti koncu šestdesetih let je dinamika krizno naravnane kapitalizma načela gospodarske temelje te zlate dobe. Kazalniki dobičkonosnosti kapitalističnih podjetij so se začeli obračati navzdol, stopnje produktivnih investicij so začele padati, gospodarska rast pa se je upočasnila. Sistemska kriza kapitalizma svetovnih razsežnosti je v sedemdesetih letih onemogočila gladko nadaljevanje akumulacije kapitala. Obdobje gospodarske stabilnosti se je prevesilo v izjemno nestabilno obdobje, zaznamovano s krizo stagflacije v Združenih

državah, dolžniško krizo številnih držav v razvoju, naftno krizo in razgradnjo brettonwoodske mednarodne denarne ureditve. Konec šestdesetih in na začetku sedemdesetih let so se progresivna delavska in družbena gibanja na najrazličnejših koncih sveta na zaostreno situacijo odzvala z uporom, ki je ponekod meril na razširitev socialne države, drugod pa je imel celo antikapitalistični značaj. Do množičnih delavskih uporov je prišlo tako v ZDA in Evropi (levica se je radikalizirala zlasti v Italiji, Franciji, Španiji, na Portugalskem in Švedskem) kakor v državah z obrobja (predvsem v državah Latinske Amerike, kot so Čile, Argentina in Mehika).

Na podlagi sistemske krize kapitalizma in radikalizacije delavskih gibanj iz sedemdesetih let je mogoče razumeti radikalnost odgovora kapitalističnega razreda in političnih elit v obliki neoliberalnega obrata s konca sedemdesetih in začetka osemdesetih let. Neoliberalni obrat, ki je bil ekonomski in politični projekt vzpostavitve pogojev za nemoteno akumulacijo kapitala in restavracije moči kapitalističnega razreda, je bil globalen. V Čilu je Pinochet pod mentorstvom zahodnih velesil z vojaškim udarom zrušil Allendejevo demokratično socialistično vlado in privatiziral državno premoženje, naravne vire in socialne storitve. V ZDA je Volcker, šef centralne banke, na račun množične nezaposlenosti uveljavil togo protiinflacijsko denarno politiko, Reagan pa je kapitalističnim podjetjem dajal odpustke v obliki nižanja davkov na dobiček. V Veliki Britaniji je Margaret Thatcher zatrla sindikalno gibanje in začela z razprodajo državnega premoženja. Deng Xiaoping je začel z odpiranjem kitajskega gospodarstva mednarodnim trgov. Mednarodni denarni sklad je državam v razvoju začel vsiljevati »strukturne reforme« in politiko izravnane proračuna, osrednje države celinske Evrope z Nemčijo na čelu pa so na podlagi enakih načel postavljale temelje Evropske unije.

Neoliberalni obrat je prevesil razmerje sil v prid kapitala na račun delovnih ljudi. V zahodnih kapitalističnih gospodar-

stvih je prišlo do restavracije dobičkonosnosti podjetij, kar je kratkoročno ponovno oživilo investicijsko dejavnost in gospodarsko rast. Z vzpostavitvijo nove, na ameriškem dolarju utemeljene mednarodne denarne ureditve so si ZDA z izvozom neoliberalnih ekonomskih politik in z vojaškimi posegi na obrobju kapitalističnega sistema zavarovale položaj vodilne svetovne imperialistične velesile. Delovni ljudje pa so iz te epizode izšli poraženi, razdrobljeni in organizacijsko oslabljeni, oropani socialnih pravic, varne zaposlitve in ostalih koncesij, ki so jih bili deležni v zlati dobi. Demokratični vpliv državljanov na proračunske in denarne politike držav se je začel ožiti, saj so monopol nad odločanjem na tem področju utrdile mednarodne finančne institucije in klike strokovnjakov, ki so pri odločanju o usodah celotnih držav odtegnjeni vsakršnemu demokratičnemu nadzoru državljanov.

Ta obrat je bil pospremljen z novo ideološko paradigmo, ki se je opirala na puhlice o posameznikovi svobodni izbiri, družbi znanja in superiornosti trga pri organizaciji vseh sfer družbenega življenja. Z diskreditacijo socialističnih projektov in celo slehernih kompromisnih oblik kapitalizma pa je ta paradigma med delavstvom sejala defetistično prepričanje o odsotnosti alternativ.

Toda oživitev svetovnega kapitalističnega gospodarstva po osemdesetih letih je bila kratkotrajna. Stopnje dobičkov, produktivnih investicij, gospodarske rasti in zaposlenosti so bile precej nižje od stopenj iz povojnega obdobja. Kljub deklarativni zavezanosti politiki izravnanih proračunov med vladajočimi razredi je rast svetovnega gospodarstva vse bolj temeljila na kopičenju zasebnega in javnega dolga ter na inflaciji cen premoženja na finančnih trgih. Neoliberalni gospodarski bum se je zato izpel že proti koncu devetdesetih let, ko je izbruhnila vzhodnoazijska finančna kriza, v ZDA pa je počil borzni balon, ki je temeljil na prekomernem napihovanju cen delnic novih internetnih podjetij. K nestabilnosti kapitalističnega svetovnega sistema v dobi neoliberalizma so

prispevale tudi številne finančne krize, ki so v devetdesetih letih vse pogostejše in vse bolj nepredvidljivo vznikale na najrazličnejših koncih sveta, vse od Anglije in Skandinavije, prek Mehike, Brazilije in Argentine do Japonske.

Delavsko gibanje v središču svetovnega kapitalističnega sistema je po devetdesetih letih še naprej zgubljalo moč. Po padcu realno obstoječih socializmov v Sovjetski zvezi in Jugoslaviji se je na Zahodu utrdilo prepričanje o odsotnosti alternativ in o t. i. koncu zgodovine. V Evropi se je tedaj s projektom vzpostavitve EU in evrskega območja okrepila moč mednarodnega finančnega kapitala in industrijskega kapitala držav iz središča EU. Ta krepitev je bila pogojena z discipliniranjem evropskega delavstva, ki se je soočalo s krčenjem delavskih pravic in socialne države. Gospodarska in politična moč držav iz središča EU, kot sta Nemčija in Francija, pa se je krepila na račun gospodarskega nazadovanja mediteranskih, vzhodno- in srednjeevropskih držav z obrobja EU.

Kljub temu se je teza o koncu zgodovine izkazala za prenačljeno. V Latinski Ameriki so namreč iz ruševin, ki sta jih za seboj pustila surovo eksperimentiranje z neoliberalnimi ekonomskimi modeli in imperialistična politika ZDA, kot gobe po dežju začela vznikatı progresivna in revolucionarna gibanja, vse od zapatistov v Mehiki, staroselskih gibanj v Paragvaju, Boliviji in Ekvadorju do gibanja ruralnih delavcev brez zemlje v Braziliji. V Venezueli, Ekvadorju, Boliviji in številnih drugih državah so se socialistične ali socialno progresivne sile celo zavihtele na oblast in pokazale, da ima zmagoslavni pohod neoliberalizma meje in da je socialistična alternativa kapitalizmu mogoča.

Po prehodu v novo tisočletje je svetovni kapitalistični sistem dosegal vse bolj klavrne rezultate. Že pred izbruhom svetovne krize kapitalizma v letu 2008 je bila v ZDA kratkotrajna konjunktura mogoča le na podlagi velikih denarnih spodbud centralne banke, hitre rasti zasebnega in javnega dolga ter balona, ki se je napihoval v nepremičninskem sektorju. Hkrati so

osnovni makroekonomski kazalci gospodarske rasti, produktivnih investicij in zaposlenosti tako v ZDA kakor v Evropi jasno kazali, da je kapitalizem v najslabšem stanju od druge svetovne vojne naprej. Edine države, ki so v tem času dosegale razmeroma visoke stopnje gospodarske rasti, so bile države v razvoju s Kitajsko na čelu.

V ZDA je že leta 2006 prišlo do padca dobičkov kapitalističnih podjetij in do zaustavitve trenda rasti cen nepremičnin, ki je kmalu pripeljala do zloma nepremičninskega trga. Leta 2008 se je kriza preselila v bančni sektor, kjer je prišlo do krize likvidnosti, in prerasla v hudo recesijo svetovnih razsežnosti, primerljivo le še z veliko recesijo iz let 1929–1933. Kapitalistične države so se povsod po svetu odzvale z reševanjem bančnega sektorja z javnim denarjem. Zaradi padca gospodarske dejavnosti so se prihodki, ki so se stekali v državne blagajne, začeli krčiti, hkrati pa so zaradi hitrega dviga nezaposlenosti začeli rasti državni izdatki. Velika recesija se je zato prevesila v številne proračunske krize, ki so najhujše prizadele najsižbejše države, med drugim države na obrobju evrskega območja, kakršne so Grčija, Španija, Irska, Portugalska in Slovenija.

Z uničujočo svetovno kapitalistično krizo se spopadamo še danes, slabo in nestabilno stanje svetovnega kapitalističnega sistema pa je bilo razvidno že desetletja pred izbruhom krize. Zato je očitno, da trenutna kriza ni zgolj anomalija, ki bi začasno zmotila gladko delovanje kapitalizma, temveč simptom resnih sistemskih protislovij, ki jih kapitalizem vse od konca t. i. zlate dobe do danes ni zmozel premostiti. Kljub temu kapitalistični razred in vladajoči politiki ostajajo neomajni in zavezani reševanju kapitalizma. Da bi kapitalizem lahko nadaljeval s svojim životarjenjem, vsepovsod po svetu bolj avtoritarno uvajajo strukturne reforme in varčevalne ukrepe, ki povzročajo množično nezaposlenost in strmo padanje življenjskega standarda delovnih ljudi ter celotne države potiskajo na rob propada.

Toda vsepovsod, kjer so kapitalistični razred in vladajoči politiki v imenu restavracije kapitalizma začeli teptati še zadnje socialne pravice delovnih ljudi, so se morali spoprijeti z množičnim uporom ali vsaj jasno izraženim neodobravanjem. Na Bližnjem Vzhodu in v severni Afriki je prišlo do t. i. arabske pomladi, v evropskih in ameriških mestih so se vrstili protesti proti družbeni in ekonomski neenakosti, v Evropi pa so se začele krepiti socialistične stranke, kot so grška Siriza, nemška Die Linke, francoska Parti de Gauche in španska Izquierda Unida. Naša naloga je, da v sodelovanju s temi progresivnimi silami naredimo korak naprej od sporadičnih izbruhov upora in nezadovoljstva ter da s pomočjo delovnih ljudi, nezaposlenih, študentov, upokojencev in vseh, ki jim kapitalizem more ponuditi zgolj bedo in brezperspektivnost, zgradimo močno mednarodno politično silo, ki bo kapitalizem nadomestila s socialistično alternativo.

Kriza evropskih integracij

Proces evropskih integracij, ki se je začel po drugi svetovni vojni in je na začetku devetdesetih let 20. stoletja dosegel vrhunec z ustanovitvijo Evropske unije, je spremljala navdušena pripoved o doseganju kulturnih in civilizacijskih idealov. Projekt evropskih integracij naj bi odpravil nacionalne, politične in kulturne delitve na celini ter po stoletjih vojn in konfliktov evropske narode »združil v različnosti«. V Sloveniji je bil vstop v EU prikazan kot edini možen pobeg z »nazadnjaškega Balkana«. Na stari celini naj bi naposled zavladal mir, EU pa naj bi skrbela za ohranjanje povojnih pridobitev socialne države in se vzpostavila kot protiutež tako divjemu anglosaškemu kapitalizmu kakor avtoritarnim vzhodnoazijskim različicam kapitalizma. Evropske strategije so obljubljale preboj v visokotehnološko »družbo znanja«, katere gonilo naj bi bila vlaganja v inovacije in razvoj. Tudi strategija *Evropa 2020* obljublja preoblikovanje EU v »pametno, trajnostno in vključujoče gospodarstvo«, ki naj bi ga bilo treba podpreti z reformo finančnega sistema, konsolidacijo javnih financ ter krepitevijo usklajevanja v ekonomski in monetarni uniji.

Ko je leta 2008 bankrot banke Lehman Brothers oznanil krizo svetovnega kapitalizma, so bili evropski politiki, gospodarstveniki in analitiki optimistični: grožnja krize so odpisali kot anglosaško bolezen, ki naj se ne bi razširila v Evropo. Finančni trgi evropskih držav so bili namreč v primerjavi z anglosaškimi bistveno slabše razviti, gospodinjstva pa manj zadolžena in manj vpletena v špekulativne naložbe. Poleg tega naj bi evro s fiksnimi menjalnimi tečaji preprečeval finančne špekulacije proti evropskim državam in služil kot ščit pred krizo.

Vendar je kriza le nekaj mesecev zatem dosegla Evropo in evropske države so se nenadoma znašle v najhujši recesiji po drugi svetovni vojni. Na periferiji je zlom špekulativnih financ povzročil opustošenje, saj je gospodarska rast močno padla, stopnje brezposelnosti pa so v letih krize narasle tudi do 30 %, med mladimi pa celo nad 50 %. Zloglasna trojka (Evropska centralna banka, Evropska komisija in Mednarodni denarni sklad) odtlej po vsej Evropi vsiljuje drakonske varčevalne ukrepe, ki so milijone ljudi pogнали v revščino in brezup.

Stara celina je demokracijo s temi ukrepi tako rekoč suspendirala, saj se vladajoči razred oklepa vse bolj avtoritarnih in represivnih politik, ulice pa ponovno vrejo ob socialnih in političnih napetostih. Kljub temu številni medijski komentatorji in intelektualci še vedno gojijo nostalgično podobo o časih, ko sta se v Evropi še cedila med in mleko. Kriza je tako razgalila resnico o Evropski uniji: ta je bila od vsega začetka predvsem projekt evropskih kapitalističnih elit, ki evropskih držav v resnici ni povezal, temveč jih je pahnil v oster konkurenčni boj.

Evropa kapitalističnih elit

Evropske integracije so bile že na svojem začetku, torej ob ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ) v letu 1951 v Parizu, izrazito antisocialistični projekt. Eden glavnih strateških razlogov za začetek procesov evropskih integracij je bilo preprečevanje širjenja socializma z Vzhoda, česar so se kapitalistične elite bale zaradi militantnega delavstva na Zahodu. ESPJ je zato vzpostavila »močnejši trg«, ki ga je zasnoval oče evropskih integracij Jean Monet. Po njegovem naj bi se proces združevanja evropskih tržišč (in s tem evropskih nacionalnih kapitalističnih razredov) vzpostavil postopoma, prek vzpostavitve skupnega močnejšega trga v določenih panogah, tak trg pa naj bi se nato postopoma prelil v vse ostale panoge, tako da bi sčasoma nastalo popolnoma integrirano evropsko gospodarstvo.

Na drugi strani je kapitalistični razred po drugi svetovni vojni zavrl socialistično vrenje tako, da je strateško pristal na določene koncesije organiziranemu delavstvu: vzpostavljena so bila nacionalna koordinirana tržna gospodarstva, ki so omogočala polno zaposlenost in podpirala močno socialno državo. Toda poglobljanje evropskih integracij, ki je postopoma izvzemalo tržišča iz pristojnosti nacionalnih držav in jih vključevalo v skupen evropski trg, je napovedovalo vse prej kot socialistično ali socialdemokratsko prihodnost, saj je posamezne članice zavezalo k varovanju prostega trga, ne da bi hkrati vzpostavilo minimalne socialne standarde.

Prelomno je bilo leto 1983. Po tem letu je namreč francoski socialistični predsednik François Mitterrand pod pritiski Evropske gospodarske skupnosti (EGS) opustil socialistične in keynesovske politike, ki jih je njegova vlada izvajala v svojih prvih letih, in sprejel obrat k varčevanju, ki so ga bile prisiljene izvajati vse članice EGS. Odtlej je liberalizacija Evrope potekala z vse večjim zagonom. Leta 1987 je v veljavo stopil Enotni evropski akt (EEA), katerega cilj je bila ukinitve vseh trgovinskih ovir do leta 1992. Sprejete so bile številne direktive za liberalizacijo infrastrukture in javnih storitev: telekomunikacij, železnic, električne oskrbe, pošte, plina ipd. Liberalizacija oziroma privatizacija javnega sektorja je v drugi polovici devetdesetih let in v prvih letih novega tisočletja pripeljala do ukinitve številnih delovnih mest, poslabšanja delovnih pogojev in nižanja plač v javnem sektorju, hkrati pa tudi do manjše dostopnosti javnih storitev, in sicer predvsem za manj premožne.

EU je bila ustanovljena leta 1992 s podpisom Maastrichtske pogodbe, ki koordinacijo skupnega trga in pritisk na delavski razred dosega tudi z določbami o koherentnosti v denarni in proračunski politiki: inflacija ne sme biti več kot 1,5 % višja od povprečja treh držav z najnižjo inflacijo, proračunski primanjkljaj države ne sme biti višji od 3 % njenega bruto domačega proizvoda (BDP), javni dolg pa ne sme biti višji od 60 % BDP.

Ustanovljena je bila tudi Evropska centralna banka (ECB), ki je neodvisna od politike in izvršne oblasti. To je standardna neoliberalna praksa, saj je tako denarna politika varna pred morebitnimi pritiski delavstva, ne pa tudi pred zahtevami kapitala. Tovrstna denarna politika EU je značilna tudi za cilje ECB, ki so opredeljeni v Pogodbi o delovanju Evropske unije in statutu ECB. Glavni cilj ECB je nadzor nad cenami, tj. zadrževanje inflacije pod 2 % letno, kar varuje tiste, ki zaradi inflacije izgubijo največ – najpremožnejše. V nasprotju z večino obstoječih centralnih bank, ki vsaj deklarativno poskušajo uravnotežiti pogosto nasprotujoča si cilja nizke inflacije in polne zaposlenosti, je za ECB zmanjševanje brezposelnosti postranskega pomena. ECB je izjemna tudi zato, ker ne sme uporabiti klasičnih politik za zniževanje cene zadolževanja držav članic. Tudi za to prepovedjo je skrit interes kapitala: države članice so prepuščene volji mednarodnih finančnih trgov in njihovim zahtevam po zaslužku na račun kakovosti življenja prebivalcev in prebivalcev.

Evropa dveh hitrosti

Z Maastrichtsko pogodbo, uvedbo evra in ustanovitvijo ECB je EU vzpostavila sistem, ki države članice zavezuje k nevmešavanju v prost pretok kapitala, blaga in delovne sile, jim odvzame lastno monetarno politiko ter jim narekuje proračunsko vzdržnost, hkrati pa ne zapoveduje minimalnih standardov socialne varnosti in nima mehanizma za izravnavanje neravnovesij znotraj EU. Ta sistem države članice sili v tekmo do dna: v nižanje plač, fleksibilizacijo trga delovne sile ter krčenje izdatkov za javne storitve in socialne transferje.

To združevanje je pokazalo svoje slabosti že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja z vključitvijo Španije, Grčije in Portugalske. Vse tri države, ki so se desetletje poprej izvile iz večdesetletnih vojaških diktatur, so si ob vstopanju v tedanjo Evropsko skupnost (ES) zelo veliko obetale, kar pa se je

kmalu izkazalo za neutemeljeno. Vstop v ES je onemogočil carinsko zaščito in državam onemogočil, da bi izvajale lastno industrijsko politiko. Skladi ES za regionalni razvoj niso nadomestili teh politik, saj so bila sredstva večinoma usmerjena v infrastrukturni razvoj namesto v industrijskega in splošno gospodarskega. V tem se kaže interes kapitalskih elit držav centra, starih članic, ki jim ni bilo do ohranjanja ali razvijanja industrije na jugu, saj so želele povečati svoje lastne industrijske izvoze in obenem izkoristiti zaostreno konkurenco za napad na delavske pravice doma. To je povzročilo uničenje industrije na perifernem jugu in povečanje zunanjetrgovinskih presežkov v centru.

Ta zgodba se je ponovila z vključevanjem bivših socialističnih držav, vzhodne periferije, v EU. Tudi tu je proces integracije v EU pripeljal do razpadanja v socializmu zgrajenih industrijskih struktur. V vmesnem času je med vsemi evropskimi državami predvsem Nemčiji uspelo podrediti svoje delavce: realne plače se tam niso povečale vse od leta 1995. To je bilo mogoče zaradi združitve obeh Nemčij (v Vzhodni Nemčiji so bili sindikati odpravljeni na začetku devetdesetih let) in zaradi odpiranja Vzhodne Evrope, saj je ob uničenju vzhodnoevropske industrije tamkajšnja poceni delovna sila omogočala pritisk na domače delavce v Nemčiji.

Periferija zato ni bila zmožna tekmovati z Nemčijo v kar dveh pogledih: zaradi razvojnega zaostanka in zato, ker je bilo na periferiji precej težje zbijati ceno dela (na jugu zaradi dobro organiziranega delavstva, na vzhodu pa zaradi tako in tako nizkega življenjskega standarda). V EU sta zato vzniknili dva nova razvojna modela. V visoko konkurenčnem centru je izvoz postal glavni generator gospodarske rasti, na periferiji pa je rast vse bolj temeljila na zadolževanju. Izvozni razvojni model centra in periferni dolžniški razvojni model sta vzroka t. i. Evrope dveh hitrosti, tj. poglobljanja razlik v razvitosti evropskih gospodarstev.

Skupaj ta modela tvorita celovit ekosistem evropskih integracij. Države centra, ki so zaradi kapitalistične prerazvitosti pred širitvijo EU dolga leta stagnirale (na primer nemške stopnje gospodarske rasti med letoma 2000 in 2005 niso presegle 1,2 % BDP), so z osiromašenjem domačega delavskega razreda in z opustošenjem periferije postale izvozni »motor Evrope« in znova zagnale svojo rast. Z izvažanjem na Jug in Vzhod te države kopičijo zunanjetrgovinske presežke, ki jih želijo čim bolj dobičkonosno naložiti. Priložnosti za to je seveda dovolj v samih perifernih državah, ki zaradi uničenja industrijskih baz beležijo trgovinske primanjkljaje in krvavo potrebujejo kapitalske naložbe iz centra. Tako imenovani finančni trgi, torej finančne institucije iz centra, skrbijo za to, da se zunanjetrgovinski presežki, ki jih center izsesava iz periferije, v obliki komercialnih posojil z visokimi obrestmi vračajo v periferne države. Obresti na ta posojila pa periferne države plačujejo bankam centra, kar nesorazmerja med centrom in periferijo še povečuje.

Pred krizo je bila ta strategija za periferijo na videz uspešna, saj so države, kot so Španija, Ciper ali Irska, beležile visoko gospodarsko rast in obenem ohranjale nizko raven javnega dolga. Vendar finančni kapital, ki išče najvišjo možno kratkoročno donosnost, se je dolga leta v teh državah stekal predvsem v neproduktivne naložbe: v špekulativne balone v gradbenem sektorju in v financiranje potrošniških kreditov.

Ob izbruhu krize se je razgalila narava takega »razvoja« na periferiji. Prilivi kapitala so se izsušili, gradbeni baloni so počili, na zadolževanju utemeljena potrošnja je splahnela in številne naložbe so nasedle. Udarec je najhujše prizadel prav najboljše učenke liberalnega razreda, zlasti tiste, ki so jih pred krizo imenovali »baltski tigri«. V Latviji je tako v letu 2009 BDP upadel kar za 17,7 %, v Litvi za 14,8 % in v Estoniji za 14,1 %. Stopnja brezposelnosti je čez noč poskočila na 20 % in še več. Podobna zgodba se je kmalu ponovila v večini držav Južne in Vzhodne Evrope.

Da bi preprečile popolni zlom finančnih sistemov, so države z javnimi sredstvi sanirale dolgove zasebnih bank, s tem pa se je kriza prelila iz bančnega v javni sektor, tako da se zdaj kaže kot kriza javnih financ. Krize ni povzročil javni sektor. Nastala ni zaradi razkošnega življenja javnih uslužbencev ali zaradi razbohotene socialne države. Nastala je v zasebnem sektorju, zaradi njegovih nerešljivih protislovij pa je postala tudi kriza javnega sektorja. K takemu razvoju je bistveno prispevala Evropa finančnih trgov.

Evropa finančnih trgov

Ko je bilo treba finančni sistem reševati z javnimi sredstvi, je postalo jasno, kako neustrezna je ureditev ECB. Maastrichtska pogodba državam prepoveduje, da bi se pri financiranju dolgov zatele k ECB (kakor to počne večina centralnih bank). Lizbonska pogodba pa hkrati tem državam prepoveduje, da bi si pomagale med seboj, tako da bi na primer Avstrija z nižjo obrestno mero najela kredit za Slovenijo. Prizadete države preprosto niso mogle do denarja, s katerim bi ohranile socialno državo in pomagale podjetjem v krizi. Zato so morale prebivalke in prebivalci reševanje bank plačati z davki, namesto da bi ga financirala centralna banka.

S tem je krog sklenjen: potem ko so politične elite širokosrčno odprle javne blagajne, da bi rešile finančne trge, kleče moledujejo prav te finančne trge, da jim vrnejo uslugo. Toda finančne institucije so opustile ponižno držo, brž ko so se dokopale do javnega denarja. Zdaj imajo v rokah vse niti in z grožnjo visokih obrestnih mer silijo države, da izpeljejo proračunske reforme v prid kapitala, zmanjšujejo javne izdatke, privatizirajo javni sektor in fleksibilizirajo trge delovne sile.

Očitno je, da finančni trgi niso ne učinkoviti ne racionalni in da jim zato ne smemo zaupati nadzora nad ekonomskimi politikami držav. Pa vendar EU dereguliranim finančnim trgovom še naprej dopušča, da kujejo dobičke iz državnih pri-

manjkljajev, ki so jih pred tem sami povzročili. Vsem je znan grški primer, kjer zloglasna trojka, ne da bi upoštevala realne zmogljivosti grškega gospodarstva in družbe, vsiljuje privatizacijo, nižanje plač in pokojnin ter lažje odpuščanje, zato da bi zasebni upniki dobili čim več investiranega denarja nazaj.

Nebrzdana financionalizacija gospodarstev, davčni in plačni damping ter tekmovanje za privabljanje kapitala med evropskimi državami so ustvarili zgodovinsko posebnost: skupnost držav, ki so v gospodarski vojni. V tej vojni za zdaj zmaguje Nemčija, ki ima zaradi petnajstletnega stiskanja plač svojih delavcev velike trgovinske presežke. Toda evropski birokrati, ki zahtevajo prenos »nemškega modela« na vso Evropo, pozabljajo, da bi to izničilo konkurenčno prednost Nemčije, saj vse države pač ne morejo imeti izvoznih presežkov. Če ena država zbije plače in tako doseže višjo konkurenčnost v primerjavi s trgovinskimi partnericami, lahko na njihov račun vsaj kratkoročno poveča izvoz. Če pa bi to počele vse države, bi samo zmanjšale potrošnjo in potisnile celotno EU v dolgotrajno depresijo.

S kakšno krizo se torej spopada EU?

Gospodarska kriza, s katero se spoprijema EU, je sicer splošna kriza kapitalizma, ki kot takšna ni posledica konkretne institucionalne ureditve EU. Toda EU je zaradi svoje zasnove še posebej neuspešna pri odpravljanju te krize. Znotraj EU so države prisiljene v gospodarsko vojno vseh proti vsem. To vojno države EU bijejo s pomočjo davčne politike (nižji ko so davki, privlačnejša je država za tuje naložbe), fleksibilizacije trgov delovne sile (cenejše ko je delo, boljše je) in rahljanja okoljskih standardov (manj ko je okoljskih omejitev, večji so profiti). Na ta način vztrajno zginjajo pridobitve dobrega stoletja organiziranega delavskega boja.

Kriza v Sloveniji

S krizo evropskih integracij je močno prepletena tudi kriza v Sloveniji. Ta kljub prevladujočemu nasprotnemu mnenju ni kriza specifično slovenskega posocialističnega kapitalizma. Ta, gradualistični razvojni model je bil zares slovenska posebnost le do začetka vključevanja v evropske institucije, nato pa je Slovenija začela prevzemati dolžniški razvojni model, značilen tako rekoč za vso evropsko periferijo. Javnofinančna kriza, kreditni krč in prezadolženost gospodarstva so značilni znaki te krize.

V tem razdelku bomo nakazali, zakaj je bila Slovenija posebnost med tranzicijskimi državami, kako je prišlo do prevzemanja perifernega razvojnega modela pri nas, kako je slovenska kriza prepletena s krizo EU in zakaj kapitalistične elite niso zmožne odpraviti te krize.

Gradualistična Slovenija pred vstopom v EU

Ob preobražanju socialistične družbene lastnine v kapitalistično zasebno lastnino so se vladajoči razredi v Sloveniji znašli pred vprašanjem, ali je bolje podjetja razprodati kupcem z najvišjimi ponudbami (tj. tujemu kapitalu) ali pa ustvariti domač kapitalistični razred. Izbrali so drugo možnost, zato je bilo treba z bolj ali manj nasilnim prerazporejanjem družbeno bogastvo koncentrirati v maloštevilnih rokah. Prvi večji korak tega procesa je bil izveden v letih 1991 in 1992, ko je bilo z ustanavljanjem »by-pass«
podjetij in podobnimi ilegalnimi sredstvi privatizirano premoženje, vredno več kot milijardo evrov.

Divjo privatizacijo so leta 1992 prekinili množični delavski protesti, ki so bili odziv na globoko recesijo iz prejšnjega in

tekočega leta ter na poskus vladne enostranske zamrznitve plač. Protesti so pripomogli k padcu Demosove vlade, ki ji je sledila vlada levosredinskih strank. Ta je nadaljnji potek privatizacije uredila z Zakonom o lastninskem preoblikovanju podjetij. Z možnostjo notranjih odkupov in z razdelitvijo deležev zaposlenim je zakon omogočil, da so delavci in menedžment ohranili večinske deleže v večini malih in srednjih podjetij, medtem ko so se večja podjetja večinoma lastnila s kombinacijo notranje razdelitve premoženja s certifikati in prenosa na paradržavne sklade (KAD in SOD).

Delavski razred je po protestih dobil tudi druge koncesije: možnosti zgodnjega upokojevanja, večja nadomestila za brezposelnost in povišanje plač. Te koncesije so kljub drugačnim pričakovanjem vlade pomagale povleči državo iz recesije, saj so okrepile domače povpraševanje. Obenem se je tudi centralna banka zavezala politiki podcenjevanja valute v primerjavi s trgovinskimi partnerji, da bi s tem spodbudila izvoz in zmanjšala pritisk na plače. Nenazadnje je bil leta 1994 ustanovljen Ekonomsko-socialni svet (ESS), ki je institucionaliziral tristranska pogajanja med sindikati, vlado in zastopniki interesov kapitala, kot je bilo to v praksi v povojnih socialnih demokracijah (v Nemčiji in skandinavskih državah). ESS je odločal (in še danes odloča) o široki paleti vprašanj vse od socialne politike prek delovne zakonodaje do prihodkovne politike.

Te institucionalne spremembe, ki so bile posledica ostrih delavskih bojev v prvih letih tranzicije, so Slovenijo napravile za tranzicijsko posebnost. Medtem ko je bila večina ostalih tranzicijskih držav v tem času že pod nadzorom mednarodnega kapitala in je v svojih razvojnih strategijah predvsem privabljala tuje investicije, je Sloveniji uspelo ohraniti domače lastništvo z relativno velikimi delavskimi deleži in postati stabilno gospodarstvo z relativno visoko gospodarsko rastjo (v letu 1995 celo 7,4 %). V baltskih in višegrajskih državah se je medtem že začejala razprodaja. Neposredne tuje naložbe so

le redkokdaj financirale vzpostavljanje novih produkcijskih kapacitet, saj je investitorje zanimalo predvsem prevzemanje obstoječe infrastrukture v najprivlačnejših sektorjih, predvsem v bančnem, finančnem, informacijsko-telekomunikacijskem, delno pa tudi v izvoznih industrijskih sektorjih. Ta razvoj ni vodil v izgradnjo novih kapacitet s pomočjo tujih investicij, ampak predvsem v poceni nakupe obstoječe infrastrukture. Začenjala se je tekma do dna: konkurenčno nižanje okoljskih in socialnih standardov v imenu privabljanja neposrednih tujih investicij.

Tudi v Sloveniji se lastniška in institucionalna struktura, vzpostavljena v prvem valu privatizacije, ni ohranila. Delno so delavci v drugi polovici devetdesetih let sami razprodali certifikate, da bi s tem izboljšali materialne položaje svojih gospodinjstev, večji del pa je k temu prispeval drugi val privatizacije, tj. faza konsolidacije lastništva. Med letoma 1999 in 2004 so se povprečni deleži največjih lastnikov v podjetjih povečali za več kot tretjino, število delničarjev pa se je močno znižalo. V tem obdobju sta se tudi začeli upočasnjevati gospodarska rast in rast izvoza, saj se je Slovenija zaradi pridruženja evropskim integracijam začela odpovedovati avtonomnim denarnim in proračunskim politikam.

Dolžniški razvojni model po vstopu v EU

Drugi val privatizacije je med letoma 2004 in 2008 prerasel v privatizacijski cunami. To obdobje so zaznamovali zloglasni menedžerski odkupi, v katerih so menedžerji za zavarovanje svojih kreditov uporabljali kar delnice podjetij, ki so si jih šele prilaščali. Ta posojila so bila posebej mamljiva zaradi ugodnih obrestnih mer po pridružitvi Slovenije EU v letu 2004 in zaradi vstopanja v evrsko območje, hkrati pa so uživala podporo političnih elit. Po dvanajstih letih skoraj neprekinjenega vladanja LDS je na volitvah zmagala SDS. Upravljavci državne kapitala, ki so do svojih položajev prišli v času vlad

LDS, so ob kadrovskih rošadah, ki jih je izvajala nova oblast, poskušali pridobiti nadzorne deleže, pri čemer jim je delo bistveno olajšal dostop do poceni kreditov na nedavno odprtih evropskih trgih kapitala. Na drugi strani pa je na podoben način tudi SDS poskušala razširiti »desno« kapitalsko elito, tako da je brez oziranja na dolgoročno vzdržnost javnih financ in na očitno pregrevanje slovenskega gospodarstva banke spodbujala pri financiranju tveganih poslov, davčno razbremenjevala kapital in najvišje osebne dohodke ter si zamišljala megalomanske infrastrukturne investicije.

S tem je Slovenija začela prevzemati vzorce drugih tranzicijskih držav, dolžniški razvojni model, značilen za evropsko periferijo. Slovenska izvozna industrija, ki je bila v devetdesetih letih paradni konj slovenskega gospodarstva, je zaradi prevzemanja precenjene skupne valute in izgube možnosti industrijske politike ob priključitvi EU začela slabeti. To pa je okrepilo tiste dele kapitala in njihove politične zastopnike, ki so zagovarjali odprtje Slovenije mednarodnemu kapitalu po zgledu drugih tranzicijskih in perifernih držav.

Ti so v letih 2004–2006 dobili priložnost, da temeljito spremenijo smer razvoja Slovenije, ko je vlada pod vodstvom SDS začela ofenzivo proti sindikatom in delavstvu, ki jih je krivila za zmanjšano konkurenčnost Slovenije. Pripravili so vrsto neoliberalnih reform, vključno z novo dohodninsko lestvico, ki je močno zmanjšala davke za najpremožnejše in ki je danes eden glavnih vzrokov za proračunske primanjkljaje. Po zgledu najbolj liberaliziranih tranzicijskih držav (Bolgarije, Slovaške in t. i. baltskih tigrov) so podali tudi zakonski predlog enotne davčne stopnje, ki pa je bil leta 2005 s splošno opozorilno stavko zaustavljen.

Uporu navkljub je Slovenija z liberalizacijo kapitalskih tokov, deregulacijo bančnega sektorja in pomočjo evropskih integracij začela prevzemati dolžniški razvojni model. Poceni dostop do tujega kapitala, ki se je odprl s pridružitvijo EU, so s pridom izkoristile zlasti banke in gradbeni sektor. Podobno

kakor v Španiji, baltskih tigrh ali na Portugalskem so se tudi pri nas začeli napihovati gradbeni baloni. Gradbeništvo je postalo nov paradni konj slovenskega gospodarstva, ki je bistveno prispeval h gospodarski rasti. Vendar medtem ko je vlada govorila o slovenskem razvojnem preboju in pripravljala groteskne gradbene projekte, na primer predlog zabavišnega parka Megalaxia pri Ptujju in predlog »slovenskega jadranskega otoka« v obliki delfina pred Izolo, se je gospodarstvo pregrevalo.

Razmerje med krediti in depoziti v bankah se je z 1:1 iz leta 2004 poslabšalo na 3:1 v letu 2007. Neto zunanji dolg (tj. dolg prebivalstva, države in podjetij skupaj), ki je bil še leta 2005 ničen, je že leta 2008 znašal deset milijard evrov. Večina tega dolga je nastala v gradbenem in bančnem sektorju ter v podjetjih, ki jih je zajel drugi val privatizacije. Nakopičeni dolg se zato ni kazal v javnem dolgu, a na to ni bilo treba čakati dolgo.

V zadnjem četrletju leta 2008, ob izteku mandata prve Janševe vlade, je kriza zajela tudi Slovenijo. Z zlomom špekulativnih trgov na Zahodu je usahnil dotok kreditov, počili so špekulativni baloni, gradbeni sektor se je sesedel, podjetjem, privatiziranim v drugem valu, je ostalo veliko kreditno breme, bankam pa milijarde slabih terjatev. Slovenija je v letu 2009 doživela kar 7,9-odstotni padec BDP. Brezposelnost je poskočila s 6,8 % iz leta 2008 na 12,4 % v letu 2011. V teh številkah se skriva 60.000 zgubljenih delovnih mest, ki bi jim bilo treba dodati še večdesettisoč zgubljenih migrantskih delovnih mest v gradbeništvu, a je Slovenija ta problem preprosto »izvozila«. Migrantskim delavcem je namreč prekinila dovoljenja za bivanje, ko so zgubili delo, tako da so morali zapustiti državo. Če bi bila delovna sila v gradbeništvu zaposlena z urejenimi rednimi zaposlitvenimi razmerji, bi se stopnja brezposelnosti takrat povečala še za nekaj odstotkov.

Kapitalistično reševanje krize slovenskega kapitalizma

S krizo se je prva soočila Pahorjeva socialdemokratska vlada, ki je na začetku svojega mandata vpeljevala ukrepe za dvig povpraševanja, na primer dvig bruto minimalne plače s 597 na 734 evrov in subvencije za ohranjanje delovnih mest v podjetjih v težavah. Ukrepi so bili delno uspešni, saj je bila v letu 2010 kljub globoki krizi gospodarska rast v Sloveniji pozitivna (1,3 %), leta 2011 pa je znašala 0,7 %. Vendar je vodenje takšnih politik v okviru EU zelo oteženo, saj Slovenija nima več avtonomne denarne in proračunske politike. Po maastrichtskih kriterijih mora namreč upoštevati določbe o maksimalnem proračunskem primanjkljaju, inflaciji in javnem dolgu, ki so eksplicitno uperjene zoper politike spodbujanja povpraševanja, poleg tega pa je zaradi politike ECB, ki ji ni dovoljeno neposredno financirati dolga držav članic EU, izpostavljena pritisku mednarodnih finančnih trgov.

V tem kontekstu gre razumeti zdrs Pahorjeve vlade v desno v drugi polovici mandata. Tedaj se je vlada zatekla k izrazito liberalnim reformam, predvsem k reformi trga delovne sile in k pokojninski reformi. Te reforme, ki so bile z veliko večino zavrnjene na referendumu, so tudi dokončno pokopale vlado, ki se je z njimi zelo oddaljila od socialdemokratskih ciljev.

Po padcu Pahorjeve vlade smo pod drugo Janševo vlado doživeli nadaljevanje projekta, začetega med letoma 2004 in 2008. Njegov glavni cilj je bil narediti Slovenijo privlačnejšo za neposredne tuje investicije. V ta namen je bilo treba čim bolj omejiti delovanje sindikatov (na primer s spremembo referendumске zakonodaje in vpisom zlatega fiskalnega pravila v ustavo), zato da bi kapitalu olajšali pritisk na zniževanje plač. Na drugi strani je bilo treba z davčnimi olajšavami kapitalu (Janševa vlada je leta 2012 znižala davek na dohodek pravnih oseb, kar je uveljavila celo za nazaj) zmanjšati proračunske prihodke in s tem še zaostri potrebo po zmanjševa-

nju proračunskih odhodkov, torej predvsem po rezih v javni sektor in socialne izdatke. Ključna projekta tega obdobja sta bila državni holding, ki naj bi služil predvsem hitri privatizaciji rentabilnih državnih podjetij, in slaba banka, ki naj bi socializirala izgube bank in transferje javnih sredstev omogočila tudi zasebnim bankam. Ob pritisku civilne družbe in sindikatov je bil Janša prisiljen odstopiti še pred izpeljavo teh projektov, vendar njegova naslednica Alenka Bratušek ohranja tako splošno usmeritev kakor konkretne politike druge Janševe vlade. Nacionalni reformni program 2013–2014, ki ga je sprejela vlada pod vodstvom Alenke Bratušek, namreč pravi, da bo Slovenija z ukrepi in reformami, ki jih je prejšnja vlada sprejela v letu 2012, nadaljevala tudi v letih 2013 in 2014. Gre predvsem za uravnoteženje javnih financ, stabilizacijo bančnega sistema, pokojninsko reformo in reformo trga delovne sile, kar so vse evfemizmi za stiskanje delavskih plač in pravic ter za poceni razprodajo državnega premoženja.

Konec leta 2013 so bili v slovenskem bančnem sistemu opravljeni stresni testi, ki jim je sledila dokapitalizacija bank in prenos terjatev na DUTB. S tem se je javni dolg povečal za 3,6 milijarde in za neznan delež od 1,7 milijarde poroštev za prenesene slabe terjatve. Terjatve so bile ocenjene po likvidacijski vrednosti, s čimer je Evropska komisija pokazala, da je njen interes privatizacija. Nasploh je bila metodologija stresnih testov milo rečeno sporna. Zastavljenih nepremičnin niso ocenjevali po modelih in izračunih Geodetske uprave, ampak so, kot so poročali nekateri vidni ekonomisti, poročstva ocenjevali najeti študenti iz mimo stavb vozečih vozil ali pa kar prek spletnih zemljevidov. V enem od primerov so 160 novo zgrajenih stanovanj na slovenski obali ocenili na 600.000 evrov oziroma 3.750 evrov za celotno stanovanje.

Podjetja, ki so opravljala stresne teste, so povezana s skladi iz davčnih oaz, ki so potencialni kupci premoženja. Ti imajo interes, da je bančna luknja čim večja, s tem pa je tudi dokapitalizacija bank z javnim denarjem čim obsežnejša, saj je lahko potem

prodajna cena slabih terjatev, prenesenih na slabo banko, toliko nižja. Izmed različnih rezultatov (testi so bili opravljeni po dveh principih: od spodaj navzgor in od zgoraj navzdol) je bila izbrana ocena, ki je pokazala daleč najvišjo luknjo – 4,8 milijarde evrov.

Bankrot slovenskega kapitalizma

Slovenski kapitalizem je s tem dokončno politično in idejno bankrotiral. Bankrotirala sta oba razvojna modela – tako izvozni razvojni model, v devetdesetih letih utemeljen na lahki industriji, kakor dolžniški razvojni model z gradbeništvom kot paradnim konjem v letih 2004–2008. Bankrotiral je slovenski kapitalistični razred, ki očitno ne zna ponuditi ničesar drugega kakor ugajanje zahtevam Bruslja in finančnih trgov.

Taka politika ugajanja, ki podlega zahtevam finančnih trgov, pa vselej prinaša vse hujše socialno razslojevanje. Čeprav je Slovenija pregovorno ena najbolj socialno izravnanih družb, empirični podatki kažejo povsem drugačno sliko o resničnih razlikah med najbogatejšimi in najrevnejšimi v naši družbi. Razlika v premoženju najbogatejše desetine prebivalstva v primerjavi z najrevnejšo desetino je že 1:531. Najbogatejših 10 % prebivalstva ima v lasti kar 38 % nepremičnin, skupna vrednost katerih presega 25 milijard evrov. Hkrati ima revnejša polovica Slovenije, torej 50 % prebivalstva, v lasti vsega 12 % vseh nepremičnin. S tem se Slovenija pridružuje drugim tranzicijskim državam, ki so v takem položaju pristale že vsaj desetletje prej. Odvisne od tujega kapitala, ker domačega nimajo, druga z drugo tekmujejo v tem, katera bo bolj pritisnila na svoje delavstvo, katera bo ponudila fleksibilnejši in zato bolj negotov trg delovne sile ter katera bo bolj znižala okoljske standarde.

Domače kapitalistične elite, ki so v tej tekmi do dna parazitski posrednik med tujimi vlagatelji in domačo delovno silo, pa se poslužujejo vse bolj avtoritarnih oblik vladanja, saj lahko samo tako ohranjajo obstoječa razmerja moči in zajezujejo

naraščajoče nezadovoljstvo prebivalstva. Tudi v Sloveniji je že zaznati take spremembe. Referendumska zakonodaja, ki omejuje demokratične vzvode ljudstva, fiskalno pravilo in šele v zadnjem hipu preklicana sprememba Zakona o javnem zbiranju so le najvidnejše med spremembami, ki vodijo v bolj avtorski in represiven način vladanja. Poleg demokracije je ogrožen tudi življenjski standard vseh – od študentk in študentov, upokojenk in upokojencev, prekarnih delavk in delavcev do javnih uslužbenk in uslužbencev, redno zaposlenih ter malih podjetnic in podjetnikov. Vsi bomo utrpeli nižanje osebnih dohodkov, plačevanje šolnin, manjšanje pokojnin in socialnih prejemkov, vsi bomo žrtve onesnaževanja okolja.

O kruti realnosti take bitke do dna najbolj pričajo primeri držav, ki nam jih sicer ponujajo kot zgled vpeljave neoliberalnega modela. Ko poudarjajo, da so si baltske države po recesiji hitro opomogle in ponovne zagnale gospodarsko rast, modro zamolčijo, da je v obdobju treh let recesije BDP v vseh treh državah padel za več kot 14 %. Bistven je tudi podatek, da te države danes dosegajo le med 60 in 70 % evropskega BDP na prebivalca, kar je precej manj od Slovenije z 82 %. Toda tudi ta primerjava je nekoliko zavajajoča. Posledice uvajanja neoliberalnega modela se namreč najbolje vidijo v nizkem življenjskem standardu v teh državah. Stopnje dohodkovne neenakosti so v baltskih državah med najvišjimi v Evropi, podobno pa velja tudi za stopnjo tveganja revščine. Posledica takšnega razvojnega modela so nižja pričakovana življenjska doba, rast kriminala, zviševanje števila zapornikov, slabšanje zdravja ljudi, vse višja stopnja umrljivosti novorojenčkov (ta je v Litvi in Latviji med najvišjimi v Evropi). Končni dokaz za zgrešenost teh politik pa je množično odseljevanje ljudi iz baltskih držav. V državah, ki nam jih ponujajo za zgled, se je v zadnjem desetletju prebivalstvo zmanjšalo kar za 11 %. Ti ljudje očitno raje opravljajo podplačana in drugorazredna dela v državah centra, kot da bi ostali v domačem neoliberalnem raju. V tekmi do dna ni zmagovalcev. V perifernem kapitalizmu ni prihodnosti.

K socialističnim razvojnim politikam

Slovenski in nasploh periferni evropski kapitalizem je idejno in politično popolnoma bankrotiral in nima v rokavu nobene aduta več. Ponudi lahko le slepo izpolnjevanje škodljivih zahtev Bruslja in drvenje v vse večjo odvisnost, razprodajo skupnega premoženja in opustošenje delavstva. Usode balt-skih držav, ki nam jih ponujajo za zgled, medtem ko ljudje od tod bežijo, nas lahko reši le politični in ekonomski odgovor na krizo, ki bo presekal z dosedanjimi praksami. Odgovor, ki bo perifernim državam omogočil dejanski razvoj, ne pa razvoja v nerazvitost, ki smo mu priča zdaj. Odgovor, ki odločitev o tem, kaj, za koga in pod kakšnimi pogoji bomo proizvajali, ne bo prepuščal prostemu trgu in peščici najbogatejših, ampak ljudski volji. Odgovor, ki bo presegel kapitalizem in stopil na pot vzpostavljanja dejansko demokratične in egalitarne družbe. Ta odgovor je demokratični socializem.

Prvi korak k demokratičnemu socializmu bo zato vzpostavitev politične sile – stranke in gibanja –, ki si bo upala in bo zmožna izreči dvojni *ne*: *ne* domačemu kapitalističnemu razredu in *ne* Bruslju. Ustaviti moramo ropanje in razlaščenje, uničevanje bistvenih družbenih institucij, kakršni sta šolstvo in zdravstvo, ter odmiranje demokracije. Namesto tega moramo najti možnost zagona slovenskega gospodarstva na sonaravnih temeljih ter ob zagotavljanju vključujoče ekonomije in polne zaposlenosti. Zagotoviti moramo, da bo razvoj Slovenije utemeljen na delu in znanju, ne pa na brezsravnem izkoriščanju in odvisnosti od dotoka poceni kreditov.

V nadaljevanju predstavljamo osrednje programske točke. Program je razdeljen na pet sklopov: gospodarstvo, okolje, finance, socialna država in davki ter EU. V prvem, gospodarskem sklopu nakažemo, katere korake k vzpostavljanju

koordiniranega gospodarstva kot izhodišča za gradnjo demokratičnega socializma lahko napravimo v Sloveniji v tem trenutku. Pri tem upoštevamo omejitve, kot so članstvo v EU, odsotnost avtonomne denarne politike in izvršeni dejstvi slabe banke in državnega holdinga. V drugem, okoljskem sklopu razložimo, zakaj kapitalizem poleg ekonomskih kriz povzroča tudi vse hujšo okoljsko krizo in zakaj je ta rešljiva le v kontekstu socializma, ter predstavimo, kako se je mogoče lotiti okoljskih problemov v Sloveniji. V tretjem sklopu, namenjenem financam, odgovarjamo na vprašanja, kako naj ustavimo škodljivo varčevanje in kako naj rešujemo problem javnega dolga, ter predlagamo novo davčno politiko. Četrti sklop, naslovljen »Socialna država«, obravnava socialistične rešitve za zagotovitev univerzalno dostopnih in kakovostnih javnih storitev, predvsem šolstva in zdravstva, ter davčni sistem, ki bi pravično zagotavljal sredstva za financiranje omejenih storitev. V zadnjem sklopu, posvečenem EU, pa predstavljamo reformni program za socialistično Evropo.

1. Gospodarstvo

1.1 Reševanje podjetij in razširitev državne lastnine

Eden največjih problemov Slovenije je velika zadolženost gospodarskega sektorja in obremenjenost bančnega sektorja s »slabimi terjatvami«. Glavna vzroka za to sta dva. Na eni strani gre za zlom gradbeništva in povezanih dejavnosti, ki so se od leta 2004 napajale s poceni krediti iz tujine. Po usahnitvi teh kreditov so tako rekoč vsi veliki gradbinci propadli, deleži teh podjetij in njihove lastnine pa so postali slabe terjatve v slovenskih bankah. Na drugi strani pa gre za problem velike zadolženosti podjetij, ki so bila privatizirana v drugem valu privatizacije, ko je bilo z menedžerskimi prevzemi privatiziranih 215 podjetij. V industrijskem sektorju je takšno kar

vsako četrto podjetje: od skupno 206 industrijskih podjetij z več kot 100 zaposlenimi je bilo 46 podjetij privatiziranih v drugem valu. Menedžerji, ki so prevzemali ta podjetja, so za kritje kreditov uporabljali kar delnice podjetij, ki so jih prevzemali in s tem zadolževali podjetja. Številna so po izbruhu krize in usahnitvi kapitalskih tokov zato zašla v hude likvidnostne težave. Danes so ta podjetja zaradi bremena dolga najmanj produktivna v Sloveniji, čeprav jih je precej načelno zdravih.

Pri njihovem reševanju bi zato lahko prevzela ključno vlogo slaba banka oziroma, z njenim uradnim imenom, Družba za upravljanje terjatev bank (DUTB). Ta je bila sicer ustanovljena zato, da bi slabe terjatve, ki so pogosto kar lastniški deleži teh nelikvidnih in včasih nesolventnih podjetij, prevzela, ta podjetja s tem nacionalizirala in razdolžila, a takoj zatem privatizirala. S tem bi ponovili napako izpred krize: podjetja bi prepustili zasebnikom in investicijskim skladom, s tem pa izčrpavanju ali celo likvidacijam. Naš predlog pa je, da slaba banka podjetja, do katerih je prevzela terjatve, razdolži, a ne zato, da bi jih nato odprodala. Nasprotno, namesti naj krizne uprave, ki lahko pod njenim nadzorom in nadzorom zaposlenih poskrbijo za osnovno poslovno sanacijo podjetij in čimprejšnji ponovni zagon proizvodnje.

S tem bi rešili krizo v gospodarskem in bančnem sektorju ter hkrati onemogočili, da bi se menedžerski prevzemi in sorodne slabe prakse ponovile. Preprečili bi tudi poceni in brezglavo razprodajo državnega premoženja ter vzpostavili osnovo za podreditev proizvodnje prebivalstvu in njegovemu demokratičnemu nadzoru.

1.2 Demokratizacija upravljanja podjetij

Ta podjetja bi po razdolžitvi in osnovni poslovni sanaciji prenesli na Slovenski državni holding. S tem bi jih obdržali

v državni lasti, kar je dobro izhodišče za krepitev vloge delovnih kolektivov v podjetjih. Državno lastništvo samo po sebi je sicer prav tako problematično kakor zasebno, saj omogoča klientelistično kadrovanje ozkih političnih skupin, ki se vedejo, kot da bi bila ta podjetja njihova last, ne pa last vseh državljanek in državljanov. Zato je treba tako podjetja kakor državni holding demokratizirati.

Prvi korak h krepitvi vloge zaposlenih v državnih podjetjih in bankah bi bila politika odprtih knjig: vsak zaposleni mora imeti možnost vpogleda v poslovanje teh podjetij in v porabo njihovih sredstev. Drugi korak je demokratizacija poslovanja. To pomeni dvoje. Na eni strani uprav in nadzornikov ne smejo več imenovati politične elite, ampak zaposleni in širša skupnost, ki jo tako ali drugače zadeva delovanje podjetja (na primer lokalna skupnost, ki jo zadevajo okoljska tveganja). Na drugi strani pa morajo uprave z zaposlenimi in širšo skupnostjo skleniti sporazum o želenem razvoju podjetja. Če uprave ta sporazum kršijo, jih zaposleni lahko odpo-ključejo. V tretjem koraku pa bi te demokratične mehanizme v podjetjih še okrepiли: zaposleni naj glasujejo o pomembnih odločitvah, o razmerju med najnižjo in najvišjo plačo, volijo direktorja ipd. V zasebnih družbah bi za krepitev vloge zaposlenih uporabili obstoječi Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju, s katerimi bi prav tako podrejali ta podjetja interesom zaposlenih in širše skupnosti. Delavsko upravljanje bi okrepiли tudi zakonska podlaga in aktivna politična podpora, ki bi zaposlenim v podjetjih, ki so se pred stečajem znašla zaradi slabega dela lastnikov in menedžerjev, omogočili prevzem nadzora nad podjetjem, na primer z ustanovitvijo zadrug, ter s tem ohranitev proizvodnje in delovnih mest.

Večina slovenskih podjetij je v preteklih letih zapadla dolgovom, ker je bila prepuščena samovolji upravljavcev in lastnikov podjetij. Zato je treba onemogočiti uresničevanje tako ozkih interesov zasebnih lastnikov kakor ozkih interesov političnih elit, ki mešetarijo v državnih podjetjih. Namesto

tega moramo okrepiti demokratične mehanizme nadzora tako nad poslovnimi elitami kakor nad političnimi.

1.3 Demokratizacija investicijske politike in bank

Javne investicije v Sloveniji vsako leto obsegajo okrog četr-tine vseh investicij, hkrati pa država posredno prek državnih deležev v bankah odločilno vpliva na razvojni model sloven-skega gospodarstva. V zadnjem desetletju so bili ti vzvodi zlorabljeni za zasebne interese kapitalskih in političnih elit. Investicijska sposobnost bank je bila zlorabljena za mene-džerske prevzeme podjetij in za podpiranje rasti, utemeljene na zadolževanju. V ta namen so se banke ob pomoči takra-tne vlade (ki je odpravila kapitalске nadzorne mehanizme) po letu 2004 močno zadolžile na evropskih trgih kapitala in z izposojenim denarjem kreditirale špekulativni balon v gradbeništvu, ki je do poka v letu 2009 bistveno prispeval k pregrevanju slovenskega gospodarstva. Tudi državne inve-sticije so bile porabljene vse prej kot učinkovito: spomnimo se le primera izgradnje avtocestnega križa in šestega bloka Termoelektrarne Šoštanj, ki sta spektakularen spomenik ne-učinkovitosti kapitalistične države in gospodarstva.

Investicije je treba namesto kriteriju čim višjih profitov ali provizij podrediti kriteriju ljudskega interesa. Potreben je torej demokratičen nadzor nad temi mehanizmi. V bančnem sektorju to zahteva socializacijo bank, njihovo preoblikovanje v javni servis po zgledu šolstva ali zdravstva, v državni investicijski politiki pa to zahteva izgradnjo demokratičnih organov, ki bodo po volji prebivalstva odločali o državnih investicijah. Z demokratizacijo upravljanja bančnega sistema in državnega holdinga bi bili zagotovljeni osnovni pogoji za koordiniranje investicijske dejavnosti. Ti instituciji, bančni sistem in državni holding, bi poleg strokovnih vladnih služb postali glavni in-formacijski središči sistema. Postavljali bi družbene kriterije

za investiranje dolžniškega in lastniškega kapitala v posameznih panogah. Pri določanju zahtevane donosnosti naložb bi poleg gospodarne uporabe sredstev upoštevali tudi druge, jasno opredeljene dejavnike, kot so število in kakovost delovnih mest, regijski razvoj in varovanje okolja. Ta mehanizem bi torej moral zajeti vse velike investitorje: državo, lokalne skupnosti, podjetja z nadzornim deležem države (državni holding) in državne banke. Slovenija spada med države z relativno visokim deležem investicij države in podjetniškega sektorja v BDP, ki pa je bil predvsem po letu 2004 uporabljen izjemno neproduktivno. V prid razvoju je zato treba zagotoviti, da bodo investicije finančno in družbeno učinkovite.

1.4 Industrijska politika in koordinacija gospodarstva

S socializacijo bank in državne investicijske politike bi pridobili tudi potreben manevrski prostor za strateško usmerjanje gospodarstva – industrijsko politiko. V zadnjih dvajsetih letih koordinacije med panogami v Sloveniji tako rekoč ni bilo, kakor tudi ni bilo strateškega usmerjanja gospodarstva, četudi ju je doslej obljubljala še vsaka vlada. Medtem pa se v nasprotju s splošnim prepričanjem kapitalistične države niso odpovedale planiranju in strateški podpori podjetjem. Le Slovenija je skupaj z ostalimi posocialističnimi državami v tranzicijski blaznosti opustila vse vzvode za usmerjanje razvoja. Države centra, kakršna je Nemčija, ne bi nikdar prodale svojih naravnih virov, najpomembnejših državnih podjetij ali infrastrukture tujim multinacionalkam, v Sloveniji pa veliko večino parlamentarne politike in ekonomske stroke družijo prepričanje o nujnosti in koristnosti privatizacije. Odločitve o tem, kaj, za koga in pod kakšnimi pogoji naj se proizvaja, so zato brezglavo repuščene zasebni iniciativi in tržnim mehanizmom.

Od tod deindustrializacija, dezintegracija velikih industrijskih verig in pomik na evropsko periferijo. Nekoč močne ve-

rige, na primer Iskra, so kot celota večinoma propadle, preživeli so le nekateri njihovi deli (na primer Domel). Verige, kakršna je bila Iskra, so bile zmožne proizvajati končne izdelke in s tem konkurirati podjetjem na najvišjih ravneh. Deli Iskre, ki so preživeli, proizvajajo le še dele za te končne izdelke. S tem je slovensko gospodarstvo postalo podizvajalec močnih podjetij, ki v celotni verigi vrednosti prejme le še neznamen del.

Med očitnimi primeri neizkoriščene panoge, v kateri ima Slovenija potencial, a ga zasebna iniciativa ni zmožna izkoristiti, je tudi lesnopredelovalna industrija. Ta ne obsega le industrije pohištva, ampak zajema tudi industrijo materialov in tehnoloških rešitev, ki bi lahko zmanjšale energetske potratnosti naših podjetij in gospodinjstev. Izvoz nepredelanega lesa ob stotinah zgubljenih delovnih mest v propadlih lesnopredelovalnih podjetjih je sramotna praksa, ki pa je zasebne investicije ne bodo odpravile. Klasična donosnost teh panog je za to premajhna. Rešitev je v industrijski politiki, katere namen bi bila integracija gospodarskih panog in posameznih podjetij v nacionalno koordinirane verige.

Da bi mogli zajeti večji del vrednosti v svetovnih verigah, mora država z investicijsko politiko prevzeti dejavno vlogo v načrtnem vzpostavljanju celotnih gospodarskih verig, ki bodo mogle proizvajati in na svetovnih trgih prodajati končne izdelke. Potrebujemo investicije, ki bodo ekonomsko upravičene, s tem ko bodo zagotavljale nova delovna mesta, dodatno akumulacijo in razvoj. Po drugi strani pa morajo investicije prinesiti delovna mesta v kraje, kjer so najbolj potrebna, in razvoj v panoge, v katerih ima naša družba primerjalno prednost in dolgoročen interes ter so tudi okoljsko vzdržne.

Brezglavega drvenja na evropsko in svetovno periferijo nas zato lahko reši samo vzpostavitev koordiniranega gospodarstva, ki bo omogočalo koordinacijo panog, ponovno integracijo industrijskih verig in upravljanje z investicijami po volji in v interesu ljudstva.

1.5 Polna zaposlenost in kakovost zaposlitev

Industrijska politika mora služiti blaginji večine prebivalstva, zato jo je treba pospremiti s politiko polne zaposlenosti, ki bi delavkam in delavcem zagotovila varno in izpopolnjujočo zaposlitev. Poleg pomanjkanja razvoja slovenske industrije v zadnjih dvajsetih letih je eden ključnih vzrokov za brezposelnost tudi preživel štirideseturni delovni teden. Ko je bil ta uzakonjen, je bila produktivnost dela neprimerljivo manjša kakor danes. Zato zagovarjamo krajšanje delovnega tedna sprva na 35 ur, pozneje pa do ravni, ki bi omogočala polno zaposlenost. Poleg tega se zavzemamo za odpravo segmentacije trga delovne sile in za vzpostavitev močne aktivne politike zaposlovanja, ki bi delavcem omogočala varno prehajanje iz ene zaposlitve v drugo. V času krize, ko zginjajo celotne gospodarske panoge, sicer ne moremo pričakovati takojšnje vrnitve k polni zaposlitvi za nedoločen čas. Zahtevati pa moramo, da bo vsaka oblika dela zaščitena s temeljnimi delavskimi in socialnimi pravicami in da bodo vsi, ki se preživljajo s svojim delom, prejeli dohodek, ki zagotavlja dostojno življenje.

2. Finance

2.1 Konec varčevanja

Prevladujoče politike zategovanja pasu imajo dva namena: na eni strani z rezi v javni sektor omogočiti nižje davke (predvsem za podjetja in najbogatejše), kar naj bi povečalo investicijsko dejavnost, na drugi strani pa s pritiskom na pravice delavstva in z rezi v socialne storitve poceniti delovno silo. Oboje skupaj naj bi omogočilo večjo dobičkonosnost podjetij in s tem prispevalo k reševanju krize v t. i. realnem sektorju. Tako naj bi Slovenija naposled postala privlačnejša za tuje investicije.

Vendar se je v praksi izkazalo, da se javni dolg držav, ki so se odločile za zategovanje pasu oziroma so bile v to prisiljene, ni zmanjšal, ampak je, nasprotno, še naprej rasel. Varčevanje zmanjšuje domače povpraševanje in ne vpliva na rast izvoza, saj imajo podobno strategijo skoraj vse države evrskega območja. Zato so se prihodki držav tudi zmanjševali enako hitro kakor odhodki. Izkazalo se je, da so negativni učinki politike zategovanja pasov na gospodarsko dejavnost bistveno večji, kakor so pričakovali predstavniki Evropske komisije in Mednarodnega denarnega sklada ter načrtovalci teh politik pri nas. Ti načrtovalci so se zanašali na negativen multiplikator 0,5, po katerem naj bi za vsak evro, ki ga država z zmanjševanjem svojih izdatkov izvzame iz gospodarskega krogotoka, gospodarska dejavnost upadla za 50 centov. Vendar se leta 2012, ko je Janševa vlada »privarčevala« 460 milijonov evrov pri državnih izdatkih, BDP ni skrčil za pričakovanih 230 milijonov evrov, ampak kar za 700 milijonov evrov. Multiplikator je bil torej kar trikrat večji od pričakovanega – 1,6.

Države v Evropi zaradi »varčevanja« in davčnih odpustkov za podjetja in bogate že vrsto let beležijo javnofinančne primanjkljaje. Zato se morajo zadolževati z izdajanjem državnih obveznic, ki pa jih v veliki meri kupujejo ravno tisti, ki so pred tem prejeli davčne olajšave. Države so se prisiljene zadolževati po visokih obrestnih merah (Slovenija že po več kot 5-odstotni), kar prinaša visoke donose za kupce obveznic. Slovenija je tako v letu 2012 zgubila 2,1 % BDP oziroma 748 milijonov evrov. V letu 2013 naj bi odplačilo obresti zahtevalo 2,4 % BDP oziroma 909 milijonov evrov. Ta denar prejemajo kupci obveznic, torej tisti, ki so zaradi varčevanja dobili davčne odpustke in višje profite, te viške pa »naložili« v državne obveznice. Skupina francoskih ekonomistov je izračunala, da evropske države tako vsako leto zgubijo kar 3 % BDP, ta denar pa se prek obveznic prelije v žepe odstotka najpremožnejših.

Politike zategovanja pasu je zato treba ustaviti, saj se za njimi skriva zgolj prenos denarja od najrevnejših (prejemniki socialnih podpor, pokojnin, štipendij), delavstva in srednjega razreda k najbogatejšemu odstotku prebivalstva.

2.2 Rešitev problema dolga

Slovenski dolg v primerjavi z drugimi evropskimi državami ni velik in je obvladljiv. Slovenija trenutno za obresti letno plačuje približno 2,4 % BDP, kar v primerjavi z ostalimi državami evropske periferije ni kritično. Naš javni dolg zato ni problematičen sam po sebi, ampak zaradi problematičnih okoliščin. Ne obvladujemo valute, v kateri se zadolžujemo, in ECB noče delovati kot posojilodajalka v zadnji sili, ki bi z na novo ustvarjenim denarjem odkupovala državne obveznice in s tem zmanjšala ceno zadolževanja. Zato se mora Slovenija zadolževati po zelo visokih obrestnih merah, tako da ji grozi, da bo kakor Grčija, Portugalska, Irska in Ciper izpadla iz mednarodnih finančnih trgov. Dolg torej zares utegne postati problem. Problem dolga se utegne tako zaostri, da bosta ogroženi politična suverenost in delovanje države. Takšne razmere zahtevajo usklajeno in solidarno ukrepanje vseh zdravih sil v perifernih evropskih državah.

Nemudoma se moramo povezati z ostalimi perifernimi državami EU in začeti od ECB zahtevati, da začne jamčiti za dolg držav. ECB je namreč ena redkih svetovnih centralnih bank, ki ne odkupuje državnih obveznic. Centralna banka ZDA vsak mesec »natisne« več kot 60 milijard dolarjev za financiranje javnega dolga, v Evropi pa lahko države do denarja ECB dostopajo samo prek bank. Ob reševanju bančne krize so se države morale zadolžiti pri bankah, da bi rešile banke. Slovenija bi zato morala z ostalimi perifernimi državami prisiliti evropske institucije, da ECB začne bodisi normalno izdajati obveznice državam bodisi, podobno kakor je

storila Venezuela za Argentino, državam izdajati obveznice z nizkimi obrestnimi merami, s katerimi bi te lahko odplačale vsaj del dolga, za katerega morajo zdaj plačevati odušne obresti.

Poleg tega je treba ustanoviti komisijo za revizijo dolga. Precejšen del dolga evropskih držav je nastal tako, da so države na eni strani dajale davčne odpustke najbogatejšim in s tem ustvarjale javnofinančne primanjkljaje, na drugi strani pa so te primanjkljaje financirale z zadolževanjem prek obveznic, ki so jih kupovali najpremožnejši – torej tisti, ki so tik pred tem prejeli davčne olajšave. Pri tem se pojavlja sum nelegitimnega dolga, ki je mednarodno sprejeta kategorija. Ta je lahko dveh vrst. Na eni strani gre za dolgove, ki so bili porabljeni nelegitimno ali so nastali v nedemokratskih režimih. Na drugi strani pa je mogoče za nelegitimne razglasiti tudi dolgove, pri katerih so upniki izsilili nelegitimno visoke obresti, ki ne ustrezajo zmožnostim države. V tem primeru morajo upniki prevzeti svoj del odgovornosti za napačno investiranje.

Sklicevanje na nelegitimni dolg so že uspešno izkoristili v Ekvadorju, kjer je predsednik Rafael Correa ustanovil komisijo za revizijo državnega dolga, ki je ugotovila, da je zajeten del tega dolga nelegitimen, tako da so ga odpisali. Za Slovenijo ni znano, ali in v kolikšni meri ta dolg obstaja, a bi bilo vseeno smiselno ustanoviti komisijo, ki bi raziskala dolg in ugotovila, ali je mogoče kateri del dolga odpisati.

Za zmanjšanje dolžniškega bremena lahko uporabimo še en scenarij. Argentina je leta 2000 po finančnem zlomu ostala z velikim deležem javnega dolga v dolarjih, ki ga zaradi zloma ni mogla odplačevati. Pred »sodiščem finančnih trgov« je bila tako potisnjena v izbiro: ali bankrot ali nadaljnje zadolževanje po oduških obrestnih merah, da bi z novimi krediti lahko odplačevala obresti na stari dolg. Na pomoč ji je priskočila Venezuela, ki je bila finančno stabilna in je zato uživala relativno nizke obrestne mere. Argentina in Venezuela sta se dogovorili, da Venezuela najame kredit za Argentino po ugodni

obrestni meri, tako da je lahko Argentina v celoti odplačala stare dolgove in se s tem rešila velikega dela dolžniškega bremena.

Zadnja, skrajna možnost za zmanjševanje bremena financiranja javnega dolga pa je zamenjava obveznic. Znanih je več primerov, in tudi med njimi je bil izjemno uspešen Ekvador. Država je razglasila moratorij na odplačevanje dolga in nato začela odkupovati lastne obveznice po bistveno nižani ceni ter se tako znebila dela dolga. Nekoliko drugačno obliko te rešitve je uporabila Argentina leta 2001. V njenem primeru je bil dolg zmanjšan in reprogramiran z zamenjavo starih obveznic za nove s popustom in podaljšanjem ročnosti.

3. Socialna država

Socialna država je sklop storitev in denarnih prejemkov, namenjen zagotavljanju dostojnega življenja in enakih možnosti za vse prebivalstvo. Njeno delovanje je odvisno od prihodkov, ki se zbirajo ob upoštevanju denarnih zmožnosti podjetij, posameznikov in gospodinjstev.

Tudi na tem področju so naše vodilo socialistične maksime:

- načelo »Vsakomur po njegovih potrebah«, ko gre za zagotavljanje dostojnega preživetja in zdravstvenega varstva, torej pri socialnih prejemkih, kot so denarna socialna pomoč, invalidske pokojnine in bolniška nadomestila, ter pri zdravstvenem varstvu;

- načelo »vsestranskega razvoja posameznikov« pri vseh vrstah izobraževanja, zlasti v primeru usposabljanja oseb s hendikepom in oseb z motnjami v razvoju;

- načelo »Vsakdo po svojih zmožnostih« pri davčnih prispevkih, potrebnih za delovanje socialne države, kar pomeni, da posameznik plačuje socialne prispevke glede na svoj celoten dohodek po načelu progresije;

- načelo »Vsakomur po njegovem prispevku« izjemoma

tedaj, ko želimo ohraniti dohodkovno motiviranost delovnih ljudi, na primer za starostne pokojnine, pri katerih dopuščamo, da višina pokojnine ni odvisna le od posameznikovih potreb, ampak tudi od zavarovalne dobe.

3.1 Zdravstvo

Zdravje je ena najpomembnejših človekovih potreb in pravic, zato sistem zdravstva ne more biti prepuščen tržnim nihanjem ali mehanizmom izključevanja glede na razpoložljive dohodka ali premoženje. Zato se v IDS zavzemamo za univerzalno dostopno in v celoti javno financirano zdravstvo. Univerzalna dostopnost pomeni, da so zdravstvene storitve dostopne vsem prebivalcem in prebivalkam Slovenije, ne glede na dohodek, premoženjsko stanje ali druge osebne okoliščine. Celotno prebivalstvo je vključeno v zdravstveno zavarovanje, pri tem pa vsakdo prispeva glede na svoj celoten dohodek, vsi, ki so brez zadostnih dohodkov, pa so oproščeni plačila. Sedanje komercialno dopolnilno zdravstveno zavarovanje se bo integriralo v enoten sistem obveznega zavarovanja.

Poleg univerzalne dostopnosti je pomembna razsežnost zdravstva tudi kakovost zdravstvene oskrbe. Njena ključna elementa sta osebni stik zdravnikov z bolnimi ter dostopnost opreme in zdravil. Glede prvega so danes zdravniki in zdravstveno osebje pogosto preobremenjeni in imajo za obravnavo posameznih primerov premalo časa. To lahko namesto skrbne in natančne obravnave vsakega primera povzroča dolge vrste v čakalnicah in hitro, standardizirano obravnavo bolnih, kjer se določenim, na hitro ugotovljenim simptomom prav tako na hitro predpiše določena zdravila. Za povišanje kakovosti zdravstvene oskrbe bi bila potrebna načrtovana rast zmogljivosti in kadrov glede na dejanske potrebe v državi in posebnosti regij, s čimer bi zmanjšali čakalne dobe in omogočili kakovostno obravnavo posameznih primerov.

Glede zdravstvene opreme je treba zagotoviti popolno transparentnost postopkov nabave ter vsem zdravstvenim domovom in bolnišnicah omogočiti enake pogoje dostopa do najsodobnejše in najkvalitetnejše zdravstvene opreme. Danes se tako proizvajalci zdravstvene opreme kakor farmacevtska industrija, čeprav poslujejo z javnimi institucijami, ravnajo predvsem po logiki profita. Socialistična prenova zdravstva bi zato vključevala tudi socializacijo in plansko upravljanje produkcije zdravstvene opreme in zdravil, kar bi bilo vključeno v enoten javni zdravstveni sistem in koordinirano glede na družbene potrebe. Konkretno to pomeni, da bi se zdravstvena oprema proizvajala neposredno glede na potrebe po posodobitvi ali širitvi zdravstvenih domov in bolnišnic ter da produkcija zdravstvene opreme in zdravil z zdravstvenim sistemom ne bi bila več v tržnem razmerju, ampak v neposrednem razmerju medsebojne planske koordinacije. Ker je produkcija zdravstvene opreme zelo zahtevna, tako da bo za njen razvoj potrebnih več desetletij, bi bil prvi vmesni korak poenotenje javnih naročil opreme pod nadzorom javnosti.

Vsa v takšnem sistemu proizvedena zdravila bi bila generična in prosto dostopna vsem, ki jih potrebujejo. Razvoj tako novih zdravil kakor tehnološke zdravstvene infrastrukture predpostavlja tudi povečana vlaganja v osnovno raziskovanje na področju medicine in farmacije v okviru javnega visokošolskega sistema ter načrtno razvijanje in posodobitev ustreznih industrijskih kapacitet.

Poleg univerzalno dostopne in kakovostne zdravstvene oskrbe je tretja prioriteta socialističnega razvoja zdravstva demokratizacija zdravstvenih institucij. Sedanja družbena razmerja v zdravstvenem sistemu so hierarhična, ohranjajo in reproducirajo spolno delitev dela ter ne omogočajo vključitve uporabnikov v načrtovanje razvoja zdravstva. Zahtevne in slabše plačane dejavnosti, povezane z nego in rehabilitacijo bolnikov, skoraj brez izjem opravljajo ženske. Socialistično zdravstvo vključuje popolno spolno enakopravnost in vklju-

čitev žensk v vse vidike zdravljenja pa tudi postopno odpravljanje hierarhične delitve na zdravnike in podporno osebje (kar ne pomeni, da vsak zdravstveni delavec opravlja vse posege, kar je nemogoče, temveč da se postopno odpravi statusna in zmanjša dohodkovna delitev na manj in bolj cenjene ter plačane dejavnosti v zdravstvu). Obenem bodo uporabnice in uporabniki zdravstvenih storitev bolj vključeni v demokratično odločanje o njegovem razvoju – sicer ne na ravni strokovnih odločitev (postavljanja diagnoz, odločitev o načinu in poteku zdravljenja), temveč vsekakor na ravni določanja splošnih smeri razvoja zdravstvene infrastrukture ter možnosti politično in ekonomsko učinkovitega izražanja svojih želja in potreb.

3.2 Izobraževanje

Osnovno socialistično načelo izobraževanja je, da nikomur ne sme biti onemogočen ali preprečen dostop do intelektualne zapuščine človeštva. To velja za vse stopnje izobraževanja. V današnji družbi je največja ovira pri dostopu do celostne izobrazbe premoženjsko stanje posameznika oziroma njegove družine, in sicer tako neposredno (zaradi previsokih šolnin ali drugih stroškov izobraževanja) kakor posredno (zaradi slabega finančnega stanja v družini morajo mnogi mladostniki začeti delati, še preden lahko izkoristijo vse izobraževalne možnosti). Polno javno financiranje izobraževanja je zato osnovni pogoj za njegovo univerzalno dostopnost.

Hkrati se v IDS zavzemamo tudi za odpravo vseh ostalih oblik omejevanja dostopa do izobrazbe, kar bi pomenilo širjenje in vzdrževanje ustrezne prometne infrastrukture, zagotavljanje ustrezne prostorske porazdelitve izobraževalnih institucij (da te ne bi bile skoncentrirane v urbanih centrih) ter skrb za knjižnice, študentske domove in ostalo družbeno infrastrukturo, potrebno za nemoten potek izobraževanja.

Da bi šolstvo postalo dejansko kakovostno in univerzalno dostopno, je nujen zadosten obseg javnega financiranja. Vse redne šolske dejavnosti morajo biti financirane iz državnega proračuna, ta sredstva pa morajo biti enakomerno porazdeljena med posamezne izobraževalne institucije.

Ker se definicija javnega ne izčrpa z javnim financiranjem, bi morale šole postati dejansko javne institucije v dveh osnovnih pomenih: njihova izobraževalna dejavnost bi morala ustrezati družbenim potrebam in morala bi biti prosto dostopna zainteresirani javnosti (kar velja predvsem za univerzitetna predavanja in znanstveno literaturo). Glede na prvo lahko tudi na novo opredelimo nujnost večje družbene integriranosti in odgovornosti izobraževalnega sistema. S socialističnega stališča je ta integriranost pogojena s tem, da kot družbeni ali javni interes opredelimo družbeni razvoj v celoti, ne pa akumulacije kapitala, saj ta predpostavlja ekonomski sistem, ki ne temelji na zadovoljevanju človeških potreb in povečevanju družbene blaginje, ampak na maksimizaciji profita. Hkrati je trenutno predpostavljena povezava med šolstvom in trgov delovne sile problematična, saj je po tej predpostavki kapital tisti, ki narekuje razvoj šolstva glede na svoje potrebe. V socializmu bo demokratična participacija pri družbenem načrtovanju – in ne tržni mehanizmi – tisto, kar bo usmerjalo razvoj in obseg posameznih izobraževalnih smeri in s tem družbeno distribucijo dela. To vključuje tudi možnost brezplačnega prekvalificiranja v primeru, da posameznik zaradi razmer, na katere nima vpliva, ostane brez zaposlitve.

To zahteva demokratizacijo izobraževalnega sistema. Sedanja vodstva izobraževalnih institucij so sicer formalno avtonomna, a so zaradi pomanjkljivega financiranja, konkurenčnega tekmovanja v uspešnosti z drugimi šolami in ujanja poslovnih tehnik upravljanja, discipliniranja in nadzora stalno pod posrednim pritiskom. Ti procesi škodujejo tako učiteljem kakor učencem – prve konkurenčnost sili v konformizem, drugi pa poskušajo le čim bolje reševati teste, namesto

da bi se posvetili kvalitetnemu in poglobljenemu učenju. Prvi korak k demokratizaciji šolstva je zagotovitev dejanske avtonomije pedagoških in raziskovalnih delavcev ter uvedba samoupravljanja v izobraževanju, kjer družbena odgovornost pomeni usklajevanje z razvojem družbenih potreb – na prvem mestu potreb neposrednih udeleženk in udeležencev izobraževanja, a tudi družbenega razvoja kot celote –, ne pa podrejanja logiki kapitala ali administrativnim potrebam države.

To zahteva ukinitvev vseh obstoječih mehanizmov konkurenčnega tekmovanja med posameznimi šolami (pa tudi posameznimi učitelji in učiteljicami) ter ureditev medšolskih odnosov po načelu solidarnosti. Temu bi sledila debirokratizacija šolstva, ki je danes pod ogromnim pritiskom kvantitativnega preverjanja in nadzora. Kvantitativna merila kvalitete in uspešnosti šolstva (nabiranje takšnih ali drugačnih točk, ki sčasoma postane samo sebi namen) bi nadomestila kvalitativna merila (kritična presoja kolegov v visokem šolstvu in skupnostno načrtovanje v srednjem in osnovnem šolstvu). Moč ravnateljev in dekanov bi bila omejena na vlogo tehničnih izvrševalcev demokratično izražene volje zaposlenih, uporabnikov (učencev) in lokalne skupnosti.

3.3 Socialno varstvo in socialno delo

Sedanje usmeritve socialne politike in politike zaposlovanja krepijo pasivni položaj brezposelnih oseb, ljudi v psihosocialni stiski in ljudi z ovirami. Zgrešena zakonodaja povzroča birokratizacijo socialnega dela. Kopičenje administrativnih dejavnosti razkriva, da se institucionalizirano socialno varstvo spreminja v represivni aparat države. Njegovi vodilni kadri postajajo ločena skupina z lastnimi interesi, ki niso interesi širše družbe, še manj pa ljudi, odvisnih od delovanja sistema. Krepi se prelaganje odgovornosti za socialno varstvo na ob-

čine in dobrodelne organizacije. Zunanje izvajanje dejavnosti (*outsourcing*) pripravlja teren za komercializacijo sistema po zgledu zaslužkarskih teženj v zdravstvu.

Alternativa je aktivna socialna politika, ki bo zagotavljala dostojen življenjski položaj za vse. Njen temelj bodo izboljšane javne službe za učinkovito denarno pomoč in strokovno psihosocialno podporo ljudem. Temeljno vodilo socialnega dela je, da je v postopkih in dejavnostih upoštevana volja tistih, ki jim je ta dejavnost namenjena.

Čimprej moramo zagotoviti vzpostavitev demokratičnega nadzora, podpore in stalne rasti kakovosti javnih služb namesto ukinjanja centrov za socialno delo in birokratizacije. Neizogibna administrativna opravila je treba prenesti na upravne enote, s čimer bodo delavci centrov za socialno delo razbremenjeni v prid dejanskemu socialnemu delu. Hkrati moramo omogočiti redno strokovno terensko delo socialnih delavk in delavcev v podporo ljudem v družinah in skupnosti.

Ustanove in metode institucionaliziranega varstva je treba posodobiti in izboljšati, iz njih in ob njih pa razviti oblike namestitvev v skupnosti kot del javne službe (dnevne in krizne centre, stanovanjske skupine). Ljudi z ovirami in osebe v psihosocialni stiski se ne sme več siliti v segregirane, prekarne in kratkotrajne zaposlitve, ampak jim je treba omogočiti varno dolgoročno zaposlitev. Ustvariti moramo razmere, v katerih bodo sami prevzeli pobudo z ustanavljanjem socialnih podjetij in zadrug, za kar je treba zagotoviti strokovno pomoč in finančno podporo.

Brezkompromisno je treba zagnati procese deinstitutionalizacije 20.000 ljudi, ki so zaradi birokratizacije in z njo povezane doktrinarne in praktične okostenelosti sistema zaprti v različnih institucijah.

3.4 Socialni prejemki

Denarna socialna pomoč, bolniška in invalidske pokojnine, nadomestilo v primeru brezposelnosti – socialni prejemki, namenjeni zagotavljanju dostojnega življenja

Za vse univerzalne prejemke velja pri izplačevanju načelo »Vsakomur po njegovih potrebah«, pri financiranju pa načelo »Vsakdo po svojih zmožnostih«. Gre za zajamčeni denarni dohodek za vse, ki ga potrebujejo – torej za vse brez drugih denarnih dohodkov –, praviloma v različnih zneskih in glede na osebne okoliščine.

Temelj tega sistema je denarna socialna pomoč, ki mora postati brezpogojna pravica, ki jo lahko uveljavi vsakdo, ki nima drugih dohodkov. Dohodkovni cenzus služi kot indikator, da je nekdo potreben pomoči, ne pa kot sredstvo kratenja socialnih pravic.

Denarna socialna pomoč je namenjena prebivalstvu na splošno. Prebivalcem s posebnimi potrebami pa bodo namenjene invalidske in druge pokojnine, ki bodo ustrezno višje od socialne pomoči.

Nadomestilo v primeru brezposelnosti bo ostalo omejeno navzdol in navzgor, vendar se bo ravnalo ne le po načelu potreb, ampak tudi po načelu posameznikovega prispevka. Njegova višina bo zato odvisna tudi od dolžine delovne dobe, vendar ne več od višine plač, ki jih je nekdo prejemal v preteklosti. Podobno načelo se lahko uporabi tudi pri drugih vrstah nadomestil.

Otroški dodatki in štipendije – socialni prejemki, namenjeni posameznikovemu vsestranskemu razvoju

Tovrstni socialni prejemki se zgledujejo po načelu, ki velja v socialističnem šolstvu, in sicer da je treba zagotavljati enake možnosti izobrazbe do najvišje ravni za vse, ki to hočejo in zmorejo. Otroški dodatki za mladoletne otroke in

štipendije za odvisne polnoletne osebe bodo ostali *dopolnilni* socialni prejemek. Njihova višina bo odvisna od materialnega položaja gospodinjstva, iz katerega prihaja odvisna oseba. Najbolj prikrajšani bodo deležni najvišjih spodbud, s čimer se bodo ob pravilni naravnosti šolstva izenačevale možnosti, povečevala pa se bo družbena mobilnost.

Starostne pokojnine, vse vrste invalidskih pokojnin in bolniška nadomestila – kombinacija načel po potrebah in po prispevku

Vprašanje starostnih pokojnin je področje razrednega boja vladajočih razredov, ki si s privatizacijo pokojninskih sistemov in omejevanjem dostopa do pokojnin poskušajo prisvojiti vse večji delež presežne vrednosti. Njihova ideološka legitimacija so demografska vprašanja (staranje prebivalstva), na katera prav zaradi tovrstnih ukrepov ni mogoče učinkovito odgovoriti. Da bi bilo še huje, različne poklicne in statusne delitve hromijo učinkovit odpor delovnih ljudi.

Sistem starostnih pokojnin mora izhajati iz načela »Vsakomur po njegovih potrebah«. Osnovna pokojnina na podlagi minimalne dosežene zavarovalne dobe mora ustrezati minimalnemu nadomestilu v primeru brezposelnosti. Omogoča več kot osnovno preživetje in je nagrada za posameznikov družbeni prispevek.

Dodatek k osnovni pokojnini se določi glede na dolžino zavarovalne dobe, kar spodbuja vztrajanje v ekonomski aktivnosti. Zavarovalna doba ni več vezana na formalno zaposlitev, ampak na prejemanje dohodka, od katerega se plačujejo pokojninski prispevki. Višina posameznikovih osebnih dohodkov v času aktivne dobe ne bo več vplivala na višino pokojnine.

3.5 Sistem davkov in prispevkov

Vsakdo naj prispeva glede na svoj celotni dohodek, posredni davki naj postanejo orodje ekonomske politike

Da bi zagotovili zadostno in pravično financiranje socialnih prejemkov, socialne države in ostalih državnih aparatov, moramo uvesti integralno dohodninsko-prispevno osnovo. Ta ni nič drugega kot seštevek vseh posameznikovih dohodkov, ne glede na to, ali izhajajo iz dela (plače, honorarji), kapitala (dividende, kapitalski dobički) ali premoženja (najemnine).

Takšna inkluzivna osnova je bila pri nas že v uporabi, po novem pa na tej osnovi ne bo odmerjena le dohodnina, ampak tudi vsi socialni prispevki. Za vse bo veljalo načelo progresije, kar pomeni, da nižji dohodki ne bodo obdavčeni, nadpovprečni dohodki pa bodo obdavčeni nadpovprečno. Načelo progresije bo uveljavljeno tudi pri davkih na premoženje, na primer na nepremičnine.

Neposredni davki bodo zaradi svoje egalitarnosti temelj socialistične proračunske politike. Zato se bo zmanjšal delež posrednih davkov – na proizvodnjo in promet blaga –, ki bolj obremenjujejo ljudi z nižjimi dohodki. Razlika med bruto in neto dohodki se bo povečala, a še bolj se bo zaradi zmanjšanja posrednih davkov povečala kupna moč, tj. realni dohodek. Razširitev progresije na vse dohodke in znižanje posrednih davkov bosta preprečila poslabšanje stroškovne konkurenčnosti tržnega sektorja.

Posredni davki bodo uporabljeni v primerih, ko so načelno učinkovitejši, predvsem pri pravnih osebah. Postali bodo za vestno orodje socialne in ekonomske politike, orodje usmerjanja gospodarske in družbenih dejavnosti od nezaželenih k želenim težnjam, in sicer predvsem na področju okoljske sprejemljivosti in energetske učinkovitosti.

Demokratično upravljanje proračuna in skladov

Delovanje državnega proračuna kaže, da mehanizmi parlamentarne demokracije ne zagotavljajo gospodarne porabe davčnih prihodkov za zadovoljevanje potreb delovnih ljudi in za posameznikov vsestranski razvoj. Tega na svojih pod-

ročjih ne zagotavljajo niti »teles«, ki upravljajo zdravstveni in pokojninski sklad.

Zato začnemo graditi sistem, v katerem si bodo delovni ljudje in prebivalstvo priborili dejanski nadzor nad porabo družbenih sredstev. To je posebej pomembno na področjih, ki zaradi svoje vloge pri zadovoljevanju posameznikovih potreb in pri njegovem razvoju ne bodo pod vplivom tržnih zakonitosti. Na primer v zdravstvu in izobraževanju bodo družbeni skladi kot zastopniki družbenega povpraševanja v soočenju s samoupravnimi organi v zadevnih organizacijah kot zastopniki ponudbe določali cene, kakovost in kriterije investiranja.

Zato bo odločilen element socialistične preobrazbe države dejanska demokratizacija državnih aparatov in družbenih skladov po načelih samoupravljanja ter neposredne in delegatske demokracije. Le tako bodo onemogočeni pojavi zaslužkarstva, korupcije in birokratizacije, ki jemljejo motivacijo delovnim ljudem in rušijo zaupanje v sistem javnih storitev. Prav zato uvajanja enotne dohodninsko-prispevne stopnje ne bo spremljalo združevanje skladov in proračuna v enoten državni sklad, ampak zagotavljanje njihove avtonomije, ki bo dodatno preprečevala uveljavljanje posebnih interesov nad skupnimi.

4. Okoljska preobrazba

Človekovi pritiski na okolje že danes presegajo nosilne zmožnosti planeta. Podnebne spremembe, kemično in biološko onesnaževanje, upadanje biotske raznovrstnosti in ozonska luknja povzročajo nepopravljivo škodo življenjskemu okolju, zmanjšujejo možnosti civilizacijskega razvoja in zaostrujejo družbene probleme, kot so revščina, epidemije in vojne. Posledice razvrednotenja okolja ne prizadenejo vseh ljudi enako, s čimer dodatno povečujejo razredne razlike in

zaostrujejo družbene napetosti. Projekcije za prihodnost napovedujejo, da bo nadaljnje odlaganje odločnega ukrepanja privedlo do stanja, v katerem bo ogroženo zadovoljevanje osnovnih človekovih in družbenih potreb.

Okoljska kriza in sovpadajoča socialna katastrofa, ki smo ji priča, nista posledici odklonov kapitalizma, temveč njegovih temeljnih značilnosti. Zahteve kapitalizma po nenehni gospodarski rasti so nevzdržne na planetu z omejenimi dobrinami in nosilnimi sposobnostmi. Neskončna akumulacija kapitala, ki določa kapitalistično ekonomijo, namreč ne upošteva zahtevane regeneracije okolja in ne skrbi za trajnostno družbeno reprodukcijo. V nasprotju s tem kapitalizem za svoj končni cilj postavlja zgolj dobiček. Ta ostaja le v rokah lastnikov kapitala, medtem ko se družbene posledice okoljskega uničenja preložijo na ramena vseh ljudi.

Privatizacija in svetost neomejene lastnine sta ustvarila situacijo, ko ima peščica ljudi v lasti osnovne vire za preživetje in z njimi ustvarja dobičke. Lastninske in upravljalvske pravice nad neomejeno količino zemlje z njivami in gozdovi, energetskimi viri, surovinami in vodo so povzročile, da je dolgoročni obstoj ljudi in drugih bitij talec tržnih mehanizmov kapitalizma. Z odvisnostjo posameznikovega preživetja od prodajanja njegovega lastnega dela, ne pa od odnosa do podpornih sistemov življenja, se je prekinila vez med okoljem in človekom.

Povečanje dobička ob hkratnem neusmiljenem boju za preživetje na prostem trgu sili podjetja v zmanjševanje stroškov proizvodnje. To varčevanje ima po eni strani obliko vse večjega izkoriščanja delavcev, po drugi pa uporabo cenejših in okolju bolj škodljivih proizvodnih postopkov. Hkrati odvrča od vlaganj v napredne in čistejše tehnološke postopke. Varčevanje države ima podobno škodljive posledice. Zaradi naraščajočih stroškov sanacije skrajnih vremenskih stanj (suša, poplav ipd.) in zaradi prihodnjih kriz, ki ne bodo izhajale le iz finančnih špekulacij, temveč tudi iz podnebnih sprememb, bodo državni proračuni pod še hujšimi pritiski.

Kaj kmalu bomo lahko namesto vzrokov za naravne katastrofe odpravljali le še njihove posledice, nazadnje pa niti teh ne več.

Nemoč trenutnega sistema pri reševanju okoljskih težav se kaže v tem, da kapitalizem domnevne rešitve vulgarno spreminja v novo priložnost za zaslužek. Odlična primera za to sta oglaševanje in prodaja »eko-izdelkov«, ki dokazano nimata dolgoročnega oziroma systemskega učinka na reševanje okoljske krize, pa tudi sprevrženo trgovanje s kvotami izpustov ogljikovega dioksida.

Rešitve okoljske krize je mogoče iskati v preobrazbi v nizkoogljično družbo sonaravnega razvoja. Ta se zavzema za upravljanje z naravnimi sistemi, ki ne bo več določeno z vrednostjo naravnih virov na kapitalskih trgih, ampak bo temeljilo na okoljskih omejitvah in družbenih potrebah. V socialistični družbi gospodarske panoge in storitvene dejavnosti ne bodo podrejene pogubni logiki nenehnega povečevanja dobičkov, temveč bodo izhajale iz dejanskih potreb družbe in iz zmožnosti okolja. Storitve bodo utemeljene na trajnostni rabi surovin, energetskih virov in naravnih ponorov. Z odpravo kapitalistične organizacije gospodarstva bo zginilo tudi prisilno ustvarjanje dobička na račun okolja in družbe. Šele s tem bo mogoče posameznikove tržno vsiljene želje nadomestiti z dejanskimi potrebami, ki bodo prilagojene omejitvam okolja.

Vzroki za okoljsko katastrofo vse bolj planetarnih razsežnosti tvorijo samo jedro kapitalizma, zato ta ne more ponuditi trajnih in dolgoročnih okoljskih rešitev, pač pa se lahko le pretvarja, da jih ponuja. Odprava kapitalizma je zato temeljni pogoj za trajnostni razvoj, ki je naša edina možnost, da ohranimo okolje za naslednje generacije in tem tako omogočimo prihodnost in dostojno življenje.

Za postopni prehod v družbo sonaravnega razvoja si bomo v okviru socialističnega razvojnega modela prizadevali s pomočjo petih strateških politik, ki jih moramo nemudoma začeti izvajati:

- prehod v nizkoogljično družbo,
- pravična obdavčitev onesnaževalcev,
- preusmeritev v ekološko kmetovanje,
- učinkovit in dostopen javni promet,
- okrepitev zaščite in trajne rabe naravnih površin.

Ti ukrepi bi poleg trajnostnega upravljanja z okoljskimi viri spodbujali tudi zaposlovanje in gospodarstvo, saj bi s koriščenjem raznolikih obnovljivih virov razpršili upravljske pravice in dolžnosti. Takšno ekološko preobrazbo je mogoče izpeljati samo z obsežno uporabo obstoječega domačega znanja in tradicije na eni strani ter s spodbujanjem temeljnih in uporabnih okoljskih znanosti na drugi.

4.1 Prehod v nizkoogljično družbo

Prvi korak k demokratičnosocialistični družbi sonaravnega razvoja je takojšen začetek prehoda v nizkoogljično ekonomijo, utemeljeno na obnovljivih virih energije. Za povečanje deleža energijske proizvodnje iz obnovljivih virov si bomo pri decentraliziranih energetskih projektih prizadevali z investiranjem v lokalno najučinkovitejše rešitve. V reguliranih poročjih bomo spodbujali izgradnjo in obnovo hidroelektrarn, na bolj obsončenih legah pa bomo zagovarjali investiranje v solarno energijo. Na razpoložljivih krajih po Sloveniji bomo spodbujali izrabo geotermalne energije ter gradnjo bioplinarn in objektov za koriščenje vetrne energije. Te vire lahko dopolnjuje pridobivanje električne energije iz manjših kotlovnice na biomaso. Poleg intenzivnejšega pridobivanja energije iz obnovljivih virov je nujno sistemsko varčevanje pri porabi energije. To je kratkoročno najlažje doseči z usmerjeno prostorsko politiko, varčno gradnjo in obnovo z lesom in lesnimi derivati kot gradbenim in izolacijskim materialom. Med nizkoogljične politike preobrazbe v sonaravno družbo, ki jih je mogoče začeti izvajati že danes, spada tudi zagon lesnopredelovalne

industrije z izgradnjo sodobnih žag in sušilnic. Poleg siceršnje gospodarske koristnosti v njihov prid govori tudi dejstvo, da pri obratovanju proizvajajo odpadke, ki jih lahko uporabljamo kot obnovljiv energetski vir za ogrevanje obratov in gospodinjstev ter za lokalno proizvodnjo elektrike.

4.2 Pravična obdavčitev onesnaževalcev

Vsaka pravična okoljska reforma mora reševati tudi problem socializacije okoljske škode, ki jo povzročajo večji onesnaževalci. V tem kontekstu je treba ukiniti podporne subvencije največjim industrijskim onesnaževalcem. Namesto tega je treba subvencionirati projekte, namenjene prilagajanju okoljskim zahtevam, izboljšanju energijske učinkovitosti in promociji nizkoogljičnih virov energije. Zagovarjamo tudi proporcionalno obdavčitev onesnaževalcev glede na povzročeno okoljsko škodo. Po takem ukrepu veliki onesnaževalci ne bodo več mogli ohranjati konkurenčne prednosti na račun onesnaževanja okolja. Sredstva, zbrana s pomočjo proporcionalne obdavčitve, bodo namenjena povračilu škode, povzročene okolju in zdravju ljudi, ter investicijskim projektom politik prehoda v sonaravno družbo.

Preprečiti ali strogo obdavčiti je treba izvažanje onesnaževanja, ki okoljsko sporne proizvodnje seli v dežele z manj strogo okoljsko zakonodajo.

4.3 Preusmeritev v trajnostno kmetovanje

Veliko okoljsko škodo povzročajo tudi vse večji pritiski svetovnih cen pridelkov, ki kmete silijo v škodljive prakse intenzivnega kmetijstva. Da bi preprečili nadaljnje čezmerno črpanje vodnih virov, onesnaževanje podzemnih vodonosnikov pitne vode, uničevanje prsti in preveliko občutljivost okolja na ekstremne vremenske dogodke, je nujna preusmeritev

v energetske in snovno ekstenzivno ekološko kmetijstvo. Zato se zavzemamo za znanstveno in finančno sistematizirano podporo ekološkemu kmetovanju z visoko dodano vrednostjo proizvodnje kot ključno strategijo za dolgoročno preživetje slovenskega kmetijstva. Veliko večji delež subvencij je treba nameniti vlaganju v zaposlovanje in v razvoj naprednih kmetovalnih metod v skladu z visokimi okoljskimi standardi. S tem se bo dvignila kakovost vse hrane, ne le t. i. ekološko pridelane, ki je večini prebivalcev EU cenovno nedostopna.

Trajnostno kmetovanje zahteva tudi nasprotovanje pravic do ekskluzivnega izkoriščanja naravnih virov s patentiranjem rastlinskih in živalskih vrst. Tovrstno izkoriščanje zavračamo kot nesprejemljivo privatizacijo dobrin, ki ne morejo biti nikogaršnja last, ampak morajo biti ob upoštevanju načel trajnostne uporabe dostopne vsem ter uporabljane le v skupno dobro. Zato odločno nasprotujemo patentni politiki, ki omogoča patentiranje bioloških organizmov in njihovih lastnosti ter izkoriščanje patentov za povečevanje moči kapitala in zaviranje napredka. To je še posebej pomembno na družbeno tako temeljnem področju, kot je pridelava hrane.

4.4 Učinkovit in dostopen javni promet

Pomembno vlogo v okoljski demokratičnosocialistični preobrazbi ima tudi prestrukturiranje pretežno osebne prometa v javnega. Zato si bomo prizadevali za cenovno in lokacijsko dostopen, časovno učinkovit in udoben javni prevoz. Podpirali bomo investicijske naložbe v nizkoogljične oblike javnega prometa in s tem v postopno preusmeritev tovarnega in osebne prometa s cest na železniško in avtobusno omrežje. V mestnih središčih bomo zagovarjali umirjanje avtomobilskega prometa, učinkovitejši avtobusni prevoz in kolesarjem prilagojene poti. Razvoj prometnega omrežja mora

biti povezan s prostorsko politiko, ki bo zavirala razpršeno gradnjo in potrebo po dolgih dnevnih migracijah na delovna mesta.

4.5 Okrepitev zaščite in trajne rabe naravnih površin in ekosistemov

Država je dolžna ščititi biotsko raznovrstnost in ekosisteme ter v imenu trajnostnega razvoja gospodarno upravljati z naravnimi viri. To zahteva predvsem dejavno varovanje, ne pa le sklepanja neučinkovitih deklarativnih zavez. Dolgoročnega ohranjanja narave ni mogoče doseči s prepovedmi in zapovedmi, temveč predvsem na podlagi zavedanja prebivalcev in prebivalcev Slovenije o koristih in odgovornostih, ki jih prinaša bivanje z upoštevanjem nosilnih sposobnosti okolja. Zato želimo okrepiti ozaveščenost in formalno izobraževanje o pomembnosti biotske raznovrstnosti in naravovarstvenih območij za zdrav in trajnostni razvoj posameznikov in skupnosti. S prebivalci in prebivalci, ki živijo na teh območjih, želimo razvijati lokalne modele sonaravnega razvoja. Ti bi morali biti utemeljeni tudi na ekonomskih prednostih območij naravne dediščine, ki bi jo hkrati morali učinkovito ščititi.

5. Ustavimo Evropo dveh hitrosti

Položaj Slovenije, ki je bila v preteklih letih pogosta tarča špekulativnih napadov na državne obveznice, je v marsičem podoben položaju Španije, Grčije, Portugalske in sorodnih perifernih držav evrskega območja. Tudi te države namreč pestita propad investicij v zasebnem sektorju in huda bančna kriza, tesno povezana z javnofinančno krizo, ki se kaže v zelo visokih stroških refinanciranja javnih dolgov. Skupen nezaviljiv položaj perifernih držav, ki je v veliki meri plod struk-

turnih neravnovesij evrskega območja, zahteva reformo EU in evrskega območja, kar pa zahteva politično zaveznitvo perifernih držav.

Slovenija mora zato z ostalimi državami evrske periferije zahtevati program reševanja krize evropskih integracij, ki bi perifernim državam omogočil zagon investicijske dejavnosti, smotrno sanacijo bančnega sistema in razbremenitev državnega proračuna. V nadaljevanju predstavljamo nabor takšnih politik za EU.

5.1 Pomoč Evropske centralne banke (ECB) in Evropskega mehanizma za stabilnost (ESM) državam članicam

Ko je leta 2008 evrsko območje prizadela gospodarska kriza, se je izkazalo, da lahko skupna valuta v času krize države članice zavaruje pred špekulativnimi napadi na posamezne valute, nikakor pa jih ne more zaščititi pred špekulativnimi napadi na državne obveznice. V državah periferije evrskega območja, ki so se znašle v težavah, so namreč zahtevani donosi na državne obveznice nenadoma poskočili, s tem pa je cena refinanciranja državnih dolgov perifernih držav zrasla do nevzdržne mere. ECB je tedaj hitro priskočila na pomoč zasebnemu sektorju, saj je evropskim bankam brez obotavljanja zagotovila več kot 1000 milijard evrov posojil po izjemno nizkih obrestnih merah.

Do perifernih evrskih držav, ki so se znašle na robu bankrota, pa ECB nikoli ni bila tako radodarna. V nasprotju z zasebnimi bankami, ki imajo vedno privilegij, da njihove težave rešujejo drugi, morajo države svoje težave reševati same. Poleg tega kljub krpanju lukenj v bančnih bilancah, za katero so v zadnjih letih skrbele tako ECB kakor posamezne države članice, banke v evrskem območju še vedno ogroža pomanjkanje likvidnosti. Države v evrskem območju so zato prisiljene v dodatne dokapitalizacije lastnih bank. Prav banke

v perifernih državah, kot so Grčija, Španija in Slovenija, imajo zaradi največjega obsega slabih terjatev največje težave, zato nujno potrebujejo dodaten kapital. Toda ravno za periferne države so stroški dokapitalizacij bank najvišji, saj morajo sredstva zanje pridobiti z dodatnim zadolževanjem po zelo visokih, v primerih Grčije, Portugalske, Irske in Cipra bistveno previsokih obrestnih merah.

Težave, v katerih so se znašle periferne države, niso zgolj njihove težave, temveč so v večji meri prav posledica spodletelega ustroja evrskega območja, ki temelji na skupni valuti in ločenih fiskalnih politikah držav članic. Prav zaradi nepripravljenosti ECB in ESM, da bi državam pomagala z odkupom njihovih obveznic, ne da bi jim pri tem vsiljevala radikalne varčevalne ukrepe, se razlike v razvitosti med članicami evrskega območja še poglobljajo. Na to ne vpliva niti dejstvo, da sme ECB kot centralna banka z na novo ustvarjenim denarjem tudi odkupovati dolg držav in njihovih finančnih ustanov. Centralne banke v drugih monetarnih unijah, kot sta ZDA in Velika Britanija, to že ves čas počnejo, zato sta njuna finančna sistema veliko stabilnejša kakor evrsko območje, njuni gospodarstvi pa sta se prej izvili iz recesije. Vendar pogodba o delovanju Evropske unije formalno preprečuje ECB, da bi to nalogo opravila za evropske države.

Kratkoročno je mogoče problem prezadolženosti perifernih držav ublažiti z ukrepi, ki ne zahtevajo sprememb evropske zakonodaje. Stroške refinanciranja javnih dolgov držav z visokimi zahtevanimi donosi na državne obveznice je treba zmanjšati, tako da ECB državam članicam ponudi možnost konverzije dolga do maastrichtsko dovoljenega dolga, tj. do 60 % BDP (MDD). Dolg, ki presega 60 % BDP, bi države članice financirale samostojno. Za servisiranje MDD pa bi ECB priskrbelo konverzijsko posojilo, tj. zamenjavo obstoječega dolga v evroobveznice, ki bi jih na finančnih trgih izdala ECB. Zahtevani donosi na obveznice ECB bi bili zelo nizki, podobni donosom na nemške ali ameriške državne obveznice.

ECB bi nato določila obrestno mero, po kateri bi države članice odplačevale konvertirani del dolga, ki bi ga imele naložene na njenih dolžniških računih. Države članice bi tako še zmerom odplačevale tudi ta del dolga, a po obrestih, ki bi bile samo malce višje od zahtevanih donosov na evroobveznice. Tako ECB ne bi bilo treba tiskati denarja, saj dolga ne bi neposredno odkupovala ali zanj jamčila, ampak bi le posredovala med mednarodnimi vlagatelji in državami z evrom ter tem močno olajšala refinanciranje javnega dolga.

Dolgoročno pa je treba problem dolga reševati s spremembo pogodbe o delovanju EU, ki bi tudi formalno omogočila, da ECB deluje kot posojilodajalka v sili. Tako bi ECB lahko odkupovala vrednostne papirje držav, ki imajo zaradi krize visoke proračunske primanjkljaje in ki se ne morejo normalno zadolževati na finančnih trgih. ECB bi torej znižala pričakovane donose na te vrednostne papirje in s tem znižala stroške refinanciranja dolga, ki so v teh članicah glavni vzrok za javnofinančne primanjkljaje in ki onemogočajo spodbujanje gospodarske rasti. Seveda pa ta pomoč ne bi smela biti izgovor za vsiljevanje skrajnih varčevalnih ukrepov. Nasprotno, morala bi biti namenjena gospodarski obnovi brez hkratnega socialnega opustošenja, ki smo mu v najskrajnejši obliki priča v Grčiji, vse bolj pa tudi doma.

Če bi z intervencijami ECB cena zadolževanja za periferne evropske države padla, bi lahko te države z uporabo izposojenih sredstev in sredstev, ki jih ponuja ESM, dokapitalizirale banke. Kakor pomoč ECB pa tudi ukrepi ESM ne bi smeli biti pogojeni z uvajanjem skrajnih varčevalnih ukrepov, reševanje bančnega sistema pa ne bi smelo postati sredstvo za razlastitev državljanov. Zato banke po dokapitalizaciji ne smejo biti privatizirane, ampak morajo postati last državljanov tistih držav, v katerih delujejo. Če bi ESM po opravljeni dokapitalizaciji deleže dokapitaliziranih bank na trgu ponudil zasebnim investitorjem, bi s tem le dodatno prispeval k centralizaciji bančnega sistema v Evropi v rokah monopo-

lističnih bank, ki so »prevelike, da bi propadle«. V nasprotju s tem morata biti glavna namena reševanja decentralizacija evropskega bančnega sistema in nacionalizacija bank. To sta predpogoja za to, da se delovanje bank podredi demokratičnemu nadzoru in da se omogoči poznejše družbeno upravljanje bančne komponente investicijskega sistema.

5.2 Evropski investicijski program

Velike razlike v gospodarski razvitosti, v ravni zaposlenosti in v življenjskem standardu evropskih držav ne izginjajo. To ni presenetljivo, saj EU nima koordinirane industrijske politike, ki bi z investicijami v gospodarstvo manj razvitih članic tem omogočila dohitevanje razvitejših. Dolžniška kriza in pravila enotnega trga hkrati preprečujejo, da bi to vlogo opravile države članice same. Od evropske investicijske politike tako ostanejo le infrastrukturni kohezijski projekti, ki povečujejo uvoz kapitalskih dobrin in tehnologije iz razvitih držav, ne ustvarjajo pa pogojev za razvoj.

Kriza je najbolj prizadela periferne, manj razvite države. Prišlo je do hitrega bega kapitala, padca proizvodnje, zaposlenosti in investicij, ki ga države zaradi problema dolga niso mogle nadomestiti s svojim trošenjem. Socialna škoda zaradi teh dogodkov bo globoka in dolgotrajna. Politika varčevalnih ukrepov krizo več kot očitno še pogloblja, saj dodatno zavira gospodarsko rast, onemogoča investicijsko politiko in povečuje bedo ljudi, ki so že zdaj v najslabšem položaju. Prav zato je treba takoj končati z varčevalno politiko in na evropski ravni spodbuditi investicije v gospodarstvo.

Razmere zahtevajo odpravo trenutne omejitve evropske investicijske politike, ki se kaže tako v omejeni strategiji, osredotočeni predvsem na razvoj infrastrukturnih projektov, kakor v omejenem obsegu sredstev, namenjenih investicijski politiki. Države na periferiji so že vse od pridružitve EU žrtve

uničujočega procesa deindustrializacije, zato krvavo potrebujejo sredstva za investicije v produktivne gospodarske dejavnosti. Vlaganje v gospodarski razvoj perifernih držav bi bilo najučinkovitejše sredstvo evropske kohezijske politike, ker bi zagotovilo delovna mesta in razvoj, ne pa le uničeno okolje in prometno infrastrukturo za transport dobrin med močnimi članicami EU in neevropskimi državami. Kratkoročna in dolgoročna sredstva za investicije v delovna mesta in gospodarski razvoj morata priskrbeti Evropska investicijska banka in Evropski investicijski sklad, ki lahko z izdajo obveznic akumulirata mednarodne prihranke in jih usmerita v razvojne projekte v tistih državah članicah, ki takšne projekte najbolj potrebujejo. Evropska investicijska sredstva ne smejo končati v zasebnih žepih v obliki subvencij zasebnikom, javno-zasebnih partnerstev ali celo korupcije. Kapacitete, zgrajene s takšnimi sredstvi, morajo biti v lasti in pod nadzorom državljanov.

5.3 Demokratizacija Evropske unije

O tem, kako demokratična je realno obstoječa Evropska unija, najslikoviteje priča dejstvo, da sama unija ne bi bila sprejeta v EU, če bi kandidirala. Pod imenom t. i. demokratičnega deficita kritiki opozarjajo, da je Evropski parlament bistveno šibkejši kakor Evropska komisija in da ima kot tako rekoč edina institucija, ki jo državljanke in državljani EU volijo na neposrednih volitvah, zanemarljivo odločevalsko moč. Temeljne in prelomne odločitve o razvoju in prihodnosti unije se praviloma sprejemajo za zaprtimi vrati in javnost do tovrstnih pogovorov tako rekoč nima dostopa, tako da je postavljena pred politiko izvršenih dejstev. V nasprotju z javnostjo pa na odločitve vsakokratnih komisark in komisarjev izjemno močno vplivajo korporativni lobiji, pri čemer je znano, da ti boju za ščitenje in širitev svojih interesov name-

njajo stotine milijonov evrov. V Bruslju lobira med 15.000 in 20.000 lobistov. Čeprav so tako civilna družba kakor korporacije na papirju izenačeni in naj bi imeli enakopraven dostop do institucij EU, v praksi še zdaleč ni tako. Namesto politike, usklajene z družbenimi potrebami prebivalk in prebivalcev EU, imamo politiko, zvesto interesom kapitala.

Prvi korak k resnični demokratizaciji Evropske unije mora zato biti zlom politike »izvršenih dejstev«, ki se kaže kot racionalna, nujna in naravna, a je takšna zgolj z vidika peščice lastnikov kapitala in njim podrejenih političnih elit. Ta manjšina s politiko, ki nima nobenega demokratičnega zaledja, terorizira celotne narode. Zavrnitev politike izvršenih dejstev in zahteva po radikalni demokratizaciji obstoječih evropskih institucij pa sta v resnici že zahtevi po odpravi teh institucij – nedemokratične institucije se le teko same iz sebe pretvorijo v demokratične.

Skupni boj za drugačno družbo: čas je za socializem

Po šestih letih velike recesije, največje krize kapitalizma v njegovi zgodovini, so v Evropski uniji začele padati maske: maske, ki so nam slikale idilično podobo civilizacijskega projekta, mirnega in enakopravnega sobivanja narodov, spoštovanja človekovih in demokratičnih pravic. Naposled smo prisiljeni s treznimi očmi pogledati v surovi obraz kapitala, ki se je pod masko vselej skrival, v času krize pa jo je bil prisiljen odvreči: obraz, ki rjove, da zdaj ni več prostora za socialno državo, da je treba skupno premoženje privatizirati, z liberalizacijo in deregulacijo pa kapitalu sprostiti vse poti, da se zažre še v tiste družbene pore, ki so bile doslej pred njim varne. Privatizacija šolstva, zdravstva, pokojninskih sistemov, torej ubožanje milijonov in kovanje dobičkov za peščico, se proglašajo kot edini mogoči izhod iz krize. Z vidika vladajočih kriza ni socialni problem, ampak predvsem enkratna poslovna priložnost. Ukrepi, ki si jih v predkriznih časih ne bi drznili predlagati niti najbolj zagrizeni apogoleti kapitala, so danes na dnevnem redu kot samoumevna naravna dejstva.

Enakopravnost narodov je le ena izmed krilatic Evropske unije, ki jo danes omenjajo le redko, če sploh. Kriza je namreč razkrinkala imperialni značaj Evropske unije in zaostрила neenakopravnost odnosov med centrom in periferijo EU. Države evropskega obrobja so prisiljene v politiko izvršenih dejstev, ki jo snujejo v Bruslju in je pogojena zgolj s finančnimi interesi, niti najmanj pa s potrebami ljudi. »Evropa dveh hitrosti«, še eden izmed predkriznih sloganov, danes dobiva groteskne razsežnosti. EU je nedvomno ena redkih političnih zvez, v kateri so po eni strani tako močne države kot Nemčija, ki v času krize še vedno beležijo gospodarsko

rast in akumulirajo kapital, na drugem koncu pa države kot Grčija, kjer so socialni sistemi že tako sesuti, da se ljudje namerno okužujejo z virusom HIV, da bi le prišli do socialne pomoči. Tudi v Sloveniji je mogoče iz ust domačih politikov vedno znova slišati, da v primeru, da ne bodo izvedene strukturne reforme in ostri varčevalni ukrepi, Slovenija ne bo več gospodar svoje usode. Obenem je povsem jasno, da prav tiste države, ki so izvedle takšne reforme, v resnici nimajo več niti fiskalne suverenosti.

Takšna je resnica Evrope, v kateri živimo, Evrope kapitala. Proti njej se je dvignilo že na desetine milijonov ljudi v Barceloni, Atenah, Rimu, Lizboni, Madridu, Mariboru, Ljubljani in drugod. Vendar upor ne glede na svojo velikost ni zamajal diktature kapitala, zato v razrednem boju, ki se bije vsak dan, kapital še zmerom neizzvano zmaga in ruši še zadnje pridobitve socialne države, pridobitve stoletij evropskega humanizma, razsvetljenstva, delavskih in narodnoosvobodilnih bojev. Vse tisto, kar ne prinaša dobička, se ruši v prah in zasmehuje. Zato upor ni in ne more biti dovolj. Tudi program, ki ga držite v rokah, ni dovolj, niti ni sklenjena celota ali kuharica za socializem prihodnosti. Živa materija je, ki jo bodo vselej znova dopolnjevale sektorske politike o določenih tematikah in prilagajanje razvoju dogodkov.

Medtem si moramo prizadevati za socialistično hegemonijo znotraj »sovražnikovega ozemlja«, torej v državnih in evropskih institucijah ter drugih predstavniških organih mednarodnega kapitala. Hkrati se moramo zavedati, da tega boja ni mogoče izbojevati znotraj obstoječih institucij, ampak predvsem njim navkljub. Boriti se moramo za drugačne, demokratične organizacije, ki ne bodo trpele za t. i. demokratičnim deficitom.

Socialistična alternativa mora, če naj doseže svoje programske cilje, zgraditi močno gibanje in imeti zaledje v kar najširših ljudskih množicah. Takšna politika, ki ne bo politika cenenih sporazumov in izdaje interesov delavskega razreda,

bo sposobna tako lokalnim kakor mednarodnim apetitom kapitala reči jasen *Ne!* Oblikovala bo lahko močan zavezniški blok izkoriščanih držav, ki se bodo mogle z združenimi močmi upreti imperialnim interesom, katerih glasnik je Bruselj. Zgolj z opiranjem na lastne sile in s spoznanjem, da smo izkoriščani v večini, bomo lahko resnično ogrozili kapital in začeli tlakovati pot v novo, socialistično Evropo. Socializem seveda ni in ne more biti omejen na evropska tla, saj mora zaživeti kot svetovni proces ter na svetovni ravni povezati vse napredne politične organizacije in gibanja. Zgolj kot internacionalizem, ki bo omogočil resnično in močno mednarodno solidarnost med delavci, bo lahko socializem uspešen.

Zato lahko le združene države socialistične Evrope ustavijo bedo, izkoriščanje in razčlovečenje, ki jo prinašajo zahteve po odpovedovanju v imenu lepšega jutri, ki nikdar ne pride. Če bomo položaj prepustili slepim diktatom kapitala in neoliberalnemu pustošenju, se nam kaj kmalu lahko ponovi znana evropska preteklost. Alternativa socializmu je barbarstvo. Zadnja velika kriza kapitalizma se je iztekla v vzponu fašizmov in v drugi svetovni vojni. Zato si danes ne smemo več zatiskati oči pred tem, da prihaja do strmega vzpona fašizma tako v centru kakor na periferiji, v obliki gibanj in strank. Pri fašizmu se razredni (tako ekonomski kakor politični) antagonizmi premeščajo v nacionalistične gonje proti tujcem, migrantom, homoseksualcem, Romom, vse bolj pa tudi proti emancipacijskim gibanjem in levim strankam. Za krizo namesto zakonov gibanja kapitala fašizmi krivijo manjšinske in stereotipizirane družbene skupine. V tem oziru je boj proti neofašizmu ena od ključnih nalog leveice, s tem pa tudi Iniziative za demokratični socializem.

Edina alternativa obubožani in shirani Evropi je socialistična Evropa, kjer bodo potrebe ljudi postavljene pred interese kapitala: Evropa kot združenje svobodnih ljudi, v kateri bo lahko vsakdo razvil svoje potenciale in soodločal o svoji prihodnosti. Takšna Evropa je lahko le socialistična.

Zato se borimo ZA DEMOKRATIČNI SOCIALIZEM!

**INICIATIVA ZA
DEMOKRATIČNI
SOCIALIZEM**

